

Visuomenės modernizacijos atspindžiai Rusijos imperijos kriminalinėje statistikoje: Kauno, Kazanės ir Odesos apygardų teismų atvejai

Robertas Každanas

Lietuvos istorijos institutas, Tiltų g. 17, LT-01101 Vilnius, Lietuva
El. p. r.kazdanas@gmail.com

Anotacija. Šiame straipsnyje pristatomi Rusijos imperijos visuomenės modernizaciją XIX a. pab. – XX a. pr. reflektuojantys bruožai, atskleisti išnagrinėjus Rusijos imperijos Teisingumo ministerijos parengtų sąvadų medžiagą apie nuteistų asmenų imtį. Pasitelkus istorikų tyrimams naudojamus klasikinius analizės ir sintezės, statistikos bei lyginamąjį metodus, apžvelgiamas ir palyginamas trijuose apygardos teismuose, veikusiuose Rusijos imperijos europinės dalies skirtinguose geografiniuose paribiuose, nuteistųjų vyraujantis socialinis profilis ir jo kismas. Tyrimo metu buvo sudarytos statistines lentelės apie 1884, 1897 ir 1912 metais užfiksuotus nuteistų asmenų socialinius rodiklius.

Esminiai žodžiai: XIX amžiaus visuomenė, modernizacija, Rusijos imperija, Rusijos imperijos teismai, nusikaltimai, etniškumas.

Abstract. This article presents the traits of society modernisation in the Russian Empire during the end of 19th century and the beginning of 20th century, revealed after the examination of statistical data of convicts which was registered in the journals issued by the Ministry of Justice of Imperial Russia. The author used the methods of analysis and synthesis, statistical and comparative methods to review and compare the changing social profile of the convicts from different areas of the European part of the Russian Empire. The research enabled the conclusive data tables presenting various social indicators of convicted persons in 1884, 1897 and 1912.

Keywords: *19th century society, modernisation, Russian Empire, Russian Empire courts, crime, ethnicity.*

Įvadas

Kriminalinės statistikos analizė yra įdomi prieiga atverti visuomenės slėpinius. Statistikos leidiniuose klasifikacijos skilčių pavadinimais ir skaičiais užkoduoti žmonių dramatiški poelgiai, pavirtę fiziniu veiksmu, kurį tuometės teisėsaugos institucijos kvalifikavo kaip baustiną nusikalstamą veiklą.

XIX a. pabaigos – XX a. pradžios laikotarpio Rusijos imperijos istorija pasižymi dinamiškais visuomenės procesais, kuriuos katalizavo baudžiamos panaikinimas, intensyvėjanti industrializacija, politinių teisių plėtra ir kiti faktoriai. Viena iš reikšmingiausių Aleksandro II valdymo laikotarpio naujovių tapo teismų reforma, kurios metu susisteminta teismų struktūra ir teiseną Rusijos imperijoje, įgalinusi nuosekliai rinkti ir fiksuoti teisiųjų asmenų duomenų statistiką.

Šio darbo tikslas yra išsiaiškinti visuomenės modernizacijos požymius ir vyraujančią nuteistųjų socialinį portretą, remiantis XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Rusijos imperijos oficialiais baudžiamosios teisės statistiniais šaltiniais. Tyrimo objektu pasirinkti Kauno, Kazanės ir Odesos teismų jurisdikcijos teritorijose 1884, 1897 ir 1912 metais fiksuoti nusikaltimai, nagrinėti pagal apygardos teismo kompetenciją. Užfiksuotų kriminalinių duomenų palyginimas leidžia nustatyti, kaip per nagrinėjamą laikotarpį šiose teritorijose kito bendras nuteistųjų asmenų socialinis portretas ir ar šie kismai atliepia bendroms imperijos konteksto tendencijoms. Istoriniams tyrimams naudojami lyginamasis, statistikos, analizės ir sintezės metodai įgalina spręsti šiuos uždavinius: 1) išsiaiškinti, kokie buvo fiksuoto nusikalstamumo rodikliai Kauno, Kazanės ir Odesos teismų jurisdikcijos teritorijose, ir charakterizuoti situacijos vaizdą, 2) lyginimo būdu išsiaiškinti šių trijų teritorijų nuteistųjų asmenų specifiką pagal jų priklausomybę socialinėms grupėms, 3) išsiaiškinti, kaip nusikalstamos veikos ir jų rodikliai koreliuoja su modernizacijos procesų ypatingumais Kauno gubernijoje ir kitose ištirtose teismų jurisdikcijų teritorijose.

Kauno, Kazanės ir Odesos pasirinkimą sąlygojo kelios aplinkybės. Šie trys miestai buvo Rusijos imperijos europinės dalies skirtinguose geografiniuose paribiuose – Kaunas vakariniame, Kazanė – rytiniame, Odesa – pietiniame. Nepaisant šių paminėtų miestų periferiškumo imperijos kontekste, jų statusas buvo reikšmingas lokaliu mastu, kadangi Kaunas ir Kazanė buvo gubernijų administraciniai centrai, o Odesos miestas, įeidamas į Chersono guberniją, turėjo atskirą apygardos teismą. Šiems trims miestams ir gretimoms gyvenvietėms buvo būdinga teritorinė plėtra, kurią sąlygojo išaugusi prekyba tiek sausumos, tiek ypač vandens keliais (Nemunu, Volga bei Juodąja jūra). XIX a. pabaigoje Kaunas, Kazanė ir Odesa pasižymėjo multietniniu koloritu,

suteikiančiu papildomos intrigos šiam tyrimui apie skirtingų tautinių grupių galimas interakcijas nusikalstamosiose veikose.

Pasirinktą tyrimo chronologinę aprėptį lėmė tikslas palyginti paraleliai vykusią nusikaltimų dinamiką, kuri trijuose apygardų teismuose buvo fiksuota kartu nuo 1884 m., kai pradėti oficialiai skelbti Kauno apygardos teismo duomenys¹. Baigiamoji tyrimo atžyma yra 1912 m., kadangi tų metų susisteminti duomenys buvo paskutiniai pilnai publikuoti Rusijos imperijos laikotarpiu². Kaip vidurinė tiriama laikotarpio atžyma pasirinkti 1897 m. užfiksuoti duomenys³, kurie papildomai įgalintų kriminologinių procesų palyginimą su Rusijos imperijos gyventojų surašymo duomenimis, tačiau ši užduotis tiktų kaip platesnio akademinio tyrimo objektas.

Šiame straipsnyje naudojami šaltiniai yra Rusijos imperijos Teisingumo ministerijos sąvadai, kuriuose buvo registruotas *Kriminalinių ir pataisomųjų bausmių statute* reglamentuotų nusikalstamų veikų paplitimas. Teisingumo ministerijos pirmasis statistikos sąvadas buvo išleistas 1873 m. ir reflektavo 1872-ųjų statistiką. Vėlesniais metais leidinių turinys buvo išsamesnis, apėmė daugiau teisminių instancijų duomenų, kuriais ir operuojama straipsnyje.

Fiksuojamų statistikos duomenų pasirinkimą suponavo 1864 m. Aleksandro II teismų reforma. Reikšminga aplinkybė yra tai, jog nors ši reforma turėjo funkcionuoti visoje imperijoje, įsigaliojo skirtingose jos teritorijose ženkliai vėluodama. Palyginimui, Chersono gubernijoje, į kurią įėjo Odesos miestas su apylinkėmis, reforma visa apimtimi pradėjo funkcionuoti nuo 1869 m., Kazanės gubernijoje – nuo 1870 m., o Šiaurės Vakarų krašte, įskaitant ir Kauno guberniją, – tikrai nuo 1883 m. ir baigta 1884 m. Minima reforma įgalino apygardų teismo rūmų instancijos sukūrimą, kuris suteikia galimybę išvelgti ir tirti kriminogenines tendencijas detalesniu gubernijos lygiu.

Rusijos imperijos visuomenės kriminogeniniams procesams interpretuoti pasitelktas istoriko Iljos Gerasimovo įdirbis. Šio straipsnio tematikos pasirinkimas iš dalies buvo inspiruotas I. Gerasimovo prieigos, nagrinėjant vadinamuosius „visuomenės paribius“ bei jų kasdienes socialines interakcijas, kurios buvo užfiksuotos

¹ *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1884 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург: Министерство Юстиции, 1888, 295 с. [žiūrėta 2024 03 01]. Prieiga per internetą: https://viewer.rusneb.ru/ru/000199_000009_007490500?page=1&rotate=0&theme=white/

² *Свод статистических сведений о подсудимых, оправданных и осужденных по приговорам общих судебных мест, судебно-мировых установлений и учреждений, образованных по законоположениями 12 июля 1889 года, за 1912 год*. Петроград: Министерство Юстиции, 1915, 410 с. [žiūrėta 2024 03 01]. Prieiga per internetą: https://viewer.rusneb.ru/ru/000199_000009_003351451?page=1&rotate=0&theme=white/

³ *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1897 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург: Министерство Юстиции, 1901, 632 с. [žiūrėta 2024 03 01]. Prieiga per internetą: https://viewer.rusneb.ru/ru/000199_000009_003351342?page=1&rotate=0&theme=white/

teisėtvarkos institucijų šaltiniuose. Paminėto autoriaus monografijoje⁴ ir aktualesniuose straipsniuose⁵ kryptingai apžvelgiama XIX–XX a. pr. Kazanės ir Odesos socialinės sąrangos specifika bei jos santykis su nusikalstamumo fenomenu. Deja, identiško spektro publikacijų, susijusių detaliam reflektuoti to paties laikotarpio nusikalstamumo procesus Kauno miesto ar gubernijos lygiu, nėra. Kontekstinį palyginimą apie tam tikrų nusikalstamų veikų paplitimą leistų susidaryti Rimos Praspaliauskiensės⁶, Vlado Sirutavičiaus ir Dariaus Staliūno publikacijos⁷. Apibendrinti duomenys apie teismų genezę Kauno gubernijoje pateikiami 8-ojo *Lietuvos istorijos* tomo I knygoje, Tamaros Bairašauskaitės parengtame skyriuje apie administracijos ir teisės aspektus⁸ bei apžvelgiamajame straipsnyje apie Lietuvos teismus Rusijos imperijos laikotarpiu⁹. Etninės Lietuvos XIX a. pab. – XX a. pr. modernizacijos aspektus apžvelgė Tomas Balkelis¹⁰.

Susiklostęs visuomenės modernizacijos istoriografinis diskursas, įgalinantis interpretuoti ilgojo XIX a. reiškinius, yra gana platus. Šiame straipsnyje modernizacijos fenomeno, kaip struktūrinių, kultūrinių, psichinių ir fizinių pokyčių komplekso, apraiškoms identifikuoti buvo pasitelktos olandų sociologų Hanso van der Loo ir Willemo van Reijeno parengtos išvalgos¹¹. XIX a. statistinių šaltinių kritikos ir analizavimo niuansus aptarė britų istorikai Vicas Gatrellas ir Tomas Haddenas savo straipsnyje¹², kurie buvo naudingi interpretuojant Rusijos imperijos Teisingumo ministerijos sąvado duomenų imtį.

⁴ GERASIMOV, Ilya. *Plebeian Modernity: Social Practices, Illegality, and the Urban Poor in Russia, 1906–1916*. Rochester, NY: University of Rochester Press, 2018, 288 p.

⁵ GERASIMOV, Ilya. Ethnic Crime, Imperial City: Practices of Self-Organization and Paradoxes of Illegality in Late Imperial Russia. *Imperial Victims—Empires as Victims: 44 Views*. Redagavo A. Nowak. Warsaw: Institute of History, PAN, 2010, p. 97–128. ГЕРАСИМОВ, Илья. Мы убиваем только своих: преступность как маркер межэтнических границ в Одессе начала XX века (1907–1917 гг.). *Ab Imperio*, 2003, nr. 1, p. 209–260.

⁶ PRASPALIAUSKIENĖ, Rima. Gėdos ir baimės nusikaltimas. *Feminizmas, visuomenė, kultūra*. Vilnius: Vilniaus universiteto Moterų studijų centras, 2000, p. 60–70 p.

⁷ SIRUTAVIČIUS, Vladas. Nusikaltimai dėl gėdos: naujų žudymų XIX a. Lietuvos visuomenėje. *Lietuvos etnologija*, 2002, Nr. 2, p. 147–158. SIRUTAVIČIUS, Vladas; STALIŪNAS, Darius (sudarytojai). *Kai ksenofobija virsta prievarta: lietuvių ir žydų santykių dinamika XIX a. – XX a. pirmojoje pusėje*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, 270 p.

⁸ BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara; MEDIŠAUSKIENĖ, Zita; MIKNYS, Rimantas. *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, Baltos lankos, 2011, T. 8, d. 1, 510 p.

⁹ BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara. Lietuvos teismai Rusijos imperijos laikais. *Lietuvos teismų istorija ir dabartis*. Sudarė ir redagavo D. Sagatienė. Vilnius: Small Art, 2018, p. 63–83.

¹⁰ BALKELIS, Tomas. *Moderniosios Lietuvos kūrimas*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 254.

¹¹ ВАН ДЕР ЛОО, Ханс; ВАН РАЙЕН, Виллем. Модернизация. Проект и парадокс [vertimas iš vokiečių į rusų kalbą]. *Ab Imperio*, 2002, Nr. 1, p. 33–64.

¹² GATRELL, V. A. C.; HADDEN, T. B. Criminal statistics and their interpretation. *Nineteenth-Century Society: Essays in the Use of Quantitative Methods for the Study of Social Data*. Redagavo E. A. Wrigley. Cambridge: Cambridge University Press, 1972, p. 336–396.

Darbą papildo autoriaus sudaryti 8 priedai su statistinėmis lentelėmis, parengti remiantis apygardų teismų 1884, 1897 ir 1912 m. statistikos leidiniais¹³. Jie skirti apibendrinti ir reflektuoti Kauno, Kazanės ir Odesos apygardų teismų arealuose ir Rusijos imperijoje dažniausiai vyravusias nusikalstamas veikas (1 priedas), nuteistų asmenų amžiaus rodiklius (2 priedas), gimimo vietos ir teismo vietos koreliaciją (3 priedas), šeiminę padėtį (4 priedas), išsilavinimą (5 priedas), darbinę veiklą (6 priedas), socialinių grupių stratifikaciją (7 priedas), etninę pjūvį (8 priedas).

Fiksuotų nusikalstamų veikų dinamika XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Rusijos imperijos oficialioje statistikoje

Baudžiamosios teisės sistemos genezė

Rusijos imperijos pirmuoju Baudžiamuoju kodeksu tapo 1845 m. rugpjūčio 15 d. Nikolajaus I patvirtintas ir nuo 1846 m. įsigaliojęs *Kriminalinių ir pataisomųjų bausmių statutas*. Šiuo statutu siekta kodifikuoti visas nusikalstamas veikas, įvardytas nusikaltimais ir nusižengimais, kurios atskirais straipsniais buvo aprašytos statuto 2–11 dalyse. Nusikalstamos veikos kodekse buvo klasifikuotos į nukreiptas prieš religines dogmas, prieš valstybę, prieš valdymo santvarką, atliktas vykdant valstybinę ar visuomeninę tarnybą, atsisakymą vykdyti prievoles, netinkamą turto ir išdo naudojimą, prieš visuomenines taisykles, prieš luominius įstatymus, prieš gyvybę, sveikatą, asmens laisvę ir garbę, prieš šeimos teises, prieš privačią nuosavybę.

Nikolajaus I valdymo laikotarpiu patvirtintu Baudžiamuoju kodeksu su 1857, 1866 ir 1885 m. priimtomis redakcijomis kriminalinio pobūdžio byloms nagrinėti vadovautasi iki pat Rusijos imperijos pabaigos. Turėjęs jį pakeisti 1903 m. kovo 22 d. Nikolajaus II patvirtintas teisininko Nikolajaus Tagancevo parengtas *Baudžiamasis statutas* įsigaliojo tik iš dalies – praktikoje buvo pritaikyti straipsniai, reglamentavę nusikaltimus prieš valstybę ir religiją.

Pokyčių Rusijos imperijos baudžiamosios teisės vykdymo srityje įnešė 1864 m. lapkričio 20 d. paskelbti teismų nuostatai, tapę viena iš Aleksandro II valdymo laikotarpio didžiųjų reformų dalių. Šiais nuostatais buvo numatyti modernūs teismo proceso organizavimo principai, kaip visų asmenų lygybė prieš įstatymą, juridinės valdžios atskyrimas nuo administracinės, teismo sudėties nekeičiamumo principas, viešų teismo procesų praktika, kelių pakopų teismo instancijų įdiegimas. Teisminę sistemą turėjo sudaryti *Taikos teismo* grandis bei valstybės bendrųjų teismų grandis, į kurią įėjo *Apygardos teismas* ir apeliaciniai *Teismo rūmai*. Galimos sankcijos už konkrečių

¹³ Pažymėtina, kad statistiniuose leidiniuose informacija buvo registruota pagal Rusijos imperijoje galiojusį Julijaus kalendorių, 1900 metais fiksuotas 13 dienų skirtumas, lyginant su Grigaliaus kalendoriumi.

nusikaltimą skyrimas turėjo nulemti kriminalinės bylos jurisdikciją.¹⁴ Taikos teisme nagrinėtos nusikalstamos veikos, už kurias grėsė lengvesnės sankcijos – iki 3 mėnesių arešto, 300 rublių sumą nesiekę turtiniai ieškiniai, papeikimai ir įspėjimai už administracinius nusižengimus.¹⁵ Bylos, kuriose už kriminalinių nusikaltimą teisiamam asmeniui grėstų griežtesnės sankcijos, pagal kompetenciją buvo sprendžiamos apygardos teisme.

Pagal 1864 m. reformą numatytas Rusijos imperijos teismų ir teisėtvarkos sistemos modernizavimas užtruko ir nebuvo sklandžiai organizuotas, naujos struktūros teismus valstybės teritorijoje steigiant iki pat XIX a. pabaigos. Pirmieji apygardų teismai centrinės Rusijos teritorijoje pradėjo funkcionuoti nuo 1866 m., tačiau modernios teismų reformos įgyvendinimas likusiuose imperijos regionuose, įskaitant Vakarų gubernijas, vyko nevienodu laikotarpiu.¹⁶ Šie vėlavimai reflektuoti ir Rusijos imperijos kriminalinėje statistikoje, kurios registruotų duomenų imtį didino naujų apygardų teismų nuteistų asmenų skaičius.¹⁷

Rusijos imperijos Teisingumo ministerijos parengtuose sąvaduose nuteistų asmenų įvykdyti nusikaltimai sugrupuoti pagal *Kriminalinių ir pataisomųjų bausmių statute* aprašytų nusikalstamų veikų eiliškumą. Iš viso 1884 m. leidinyje nurodyti sugrupuoti 85 nusikaltimai.¹⁸ 1897 m. leidinyje į nusikaltimų grafą buvo įtraukta arklių vagystė,

¹⁴ BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara; MEDIŠAUSKIENĖ, Zita; MIKNYS, Rimantas. *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, Baltos lankos, 2011, T. 8, d. 1, 193 p. Minėti nuostatai nereguliuo karo teismų praktikos, kurie buvo skirti išnagrinėti Rusijos imperijos kariuomenės narių bylas, tačiau paskelbus karo padėtį buvo įgalinti vadovaujantis karo teismo nuostatais skirti nuosprendžiai ir civiliams. Rusijos imperijoje taip pat funkcionavo dvasiniai krikščionių ir nekrikščionių, komerciniai, valstiečių teismai šių specifinių grupių teisės poreikiams.

¹⁵ BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara; MEDIŠAUSKIENĖ, Zita; MIKNYS, Rimantas. *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, Baltos lankos, 2011, T. 8, d. 1, 237 p.

¹⁶ BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara. Lietuvos teismai Rusijos imperijos laikais. *Lietuvos teismų istorija ir dabartis*. Sudarė ir redagavo D. Sagatienė. Vilnius: Small Art, 2018, p. 77–79.

¹⁷ 1884 m. sąvade buvo publikuoti aštuonių Teismo rūmų (Sankt Peterburgo, Maskvos, Charkivo, Odesos, Kazanės, Saratovo, Kyjivo, Vilniaus) ir su jiems priskirtų apygardos teismų statistiniai duomenys. 1897 m. leidinį papildė dviejų (Irkutsko ir Varšuvos), o 1912 m. leidinį – dar penkių (Novočerkasko, Tbilisio, Irkutsko, Omsko, Taškento) Teismo rūmų ir jiems priskirtų apygardos teismų statistiniai duomenys.

¹⁸ Sąvaduose įvardyti nusikaltimai įtraukė kelias nusikalstamas veikas, kurios detalizuotos leidinių paskutiniame skyriuje. 1884 m. sąvade pateikti šie 85 nusikaltimai, kurie įtraukė iš viso 105 smulkesnes nusikalstamas veikas: Religiniai nusikaltimai; Skopcų erezija; Šventvagystė; Kapų atvėrimas, paminklų sunaikinimas ar sužalojimas; Melaginga prisaika, melagingų parodymų davimas, melagingas skundas; Sukilimas ir pasipriešinimas valdžiai; Slaptosios draugijos; Įžaidimas ar nepagarba valdžiai; Kiti nusikaltimai prieš valdymo tvarką; Vyriausybės aktų klastojimas; Vyriausybės aktų ir ženklų vagystė ir sunaikinimas; Kankinimas, sumušimas, skriaudos sukėlimas ir kt. neteisėtas laisvės atėmimas atliekant pareigas; Išėikvojimas, nusikalstamas izdo nuosavybės panaudojimas ir atsainumas saugant izdo nuosavybę; Tarnybinis klastojimas; Kyšio ėmimas; Kiti tarnybiniai nusikaltimai; Monetų ir kreditinių popierių klastojimas ir jų naudojimas; Nusikaltimai karinės prievolės įstatymams; Nusikaltimai miškų įstatymams; Kiti nusikaltimai izdo valdymo įstatymams; Nusikaltimai prieš visuomenės sveikatą (bendri ir tarnybiniai); Nusikaltimai prieš visuomenės aprūpinimą maistu (bendri ir tarnybiniai); Valkatavimas; Gaujos; Elgetavimas; Kiti nusikaltimai prieš ramybę ir saugumą; Sugundymas (žaidimai, begėdiški

o 1912 m. sąvado statistika pasipildė Nikolajaus Tagancevo parengtame *Baudžiamajame kodekse* reglamentuotais priešvalstybiniais nusikaltimais, rinkimų į Valstybės Tarybą ir Valstybės Dūmą laisvės ir teisėtumo pažeidimais, „kitais“ padėgimų atvejais, stambiųjų galvijų vagyste.

Fiksuotų nusikalstamų veikų dinamika

Kriminalinė statistika įgalina atskleisti visuomenės modernėjimo procesą įvertinus tam tikrų nusikalstamų veikų skaičiaus kitimą, kurios turi sąsają su gyventojų poreikių tenkinimu. Kriminologijos mokslo šakoje išsivertino amerikiečių sociologo Edwino Hardino Sutherlando XX a. vid. suformuota koncepcija apie „baltųjų apykaklių“ (angl. *white-collar crime*) nusikaltimus – tai yra nenaudojant fizinio smurto asmenų įvykdytas nusikalstamas veikas prieš nuosavybę, įprastai pasinaudojus turimu aukštesniu socialinės hierarchijos statusu arba įgyta profesine kompetencija. Smurtinės veikos šioje koncepcijoje priešinos turtiniams nusikaltimams ir laikomos primityvių socialinių ar etninių grupių atributu.¹⁹

Žvelgiant iš kriminologijos mokslo perspektyvos, aktualu sutelkti dėmesį į ekonominio pobūdžio nusikaltimus, kurie susiję su vagystėmis ar kitu svetimo turto neteisėtu pasisavinimu ir pasinaudojimu privačioms reikmėms. Visgi, atsižvelgiant į „baltųjų apykaklių“ nusikaltimų specifiką socialinės hierarchijos kontekste, didesnis dėmesys teiktinas toms nusikalstamoms veikoms, kurios susijusios su tarnybinių pareigų ėjimu ar ekonominio pobūdžio įstatymų vykdymu, pavyzdžiui, kuomet

---

veiksmai); Vyrų homoseksualūs santykiai ir zoofilija; Kiti nusikaltimai visuomenės dorovei ir jaunimo ugdymui; Spaudos nusikaltimai ir nusižengimai; Statybos, priešgaisrinių, susisiekimo kelių, pašto, telegrafų ir telefonų taisyklių ir įstatų pažeidimai (bendri ir tarnybiniai); Geležinkelių sugadinimas ir nepriežiūra jais judant; Bankrutavimas; Banko bilietų, akcijų, vekselių, atspaudų ir pan. suklastojimas; Kiti kreditinių, prekybinės jūreivystės ir prekybinių įstatų pažeidimai (bendri ir tarnybiniai); Darbininkų streikas; Kiti fabrikinės, gamyklinės ir amatinės pramonės įstatų pažeidimai (bendri ir tarnybiniai); Kūdikių pagrobimas ir sukeitimas; Luominių teisių, titulų ir pan. prisiskyrimas; Kiti nusikaltimai prieš luominius įstatymus; Tarnybiniai nusikaltimai prieš nutarimus apie luominių aktų tvarkymą; Tėvų nužudymas; Sutuoktinių ir giminaičių nužudymas; Vaikžudystė ir naujagimio palikimas be pagalbos; Vaisiaus sunaikinimas; Nunuodijimas; Kiti iš anksto apgalvoto nužudymo atvejai; Kiti tyčinio nužudymo atvejai; Netyčinis nužudymas, nužudymas muštinėse, ginantis ar dėl neatsargumo; Pasirengimas nužudyti; Savižudybė, dalyvavimas joje ar sukurstymas nusižudyti; Palikimas pavojuje ir lavono paslėpimas; Kūno sužalojimai aukštutiniams ir kitiems giminaičiams; Mirtini sužalojimai; Kiti kūno sužeidimai; Dvikovos; Išžagininimas; Moterų ir merginų išprievartavimas, suviliojimas ir pagrobimas; Neteisėtas laisvės atėmimas; Grasinimai; Garbės įžeidimai; Sanguliuavimas; Kiti nusikaltimai prieš santuokinę sąjungą; Kraujomaiša; Kiti nusikaltimai prieš gimininę sąjungą; Gyvenamųjų pastatų padėgimas; Kiti turto sunaikinimo atvejai; Nusikalstamas svetimo turto naudojimas; Apiplėšimas ir pirmo laipsnio plėšikavimas; Antro laipsnio plėšikavimas; Prievartinis reketavimas ir užgrobimas; Vagystė įsilaužiant; Vagystė namuose; Vagystė panaudojus ginklą; Vagystė lengvinančiomis aplinkybėmis; Kiti vagystės atvejai; Sukčiavimas; Svetimo turto pasisavinimas; Autorinių teisių pasisavinimas; Aktų ir įsipareigojimų suklastojimas; Kiti nusižengimai sutartims; Žinomai pagrobto turto perdavimas ir pirkimas; Savavaliavimas; Nepranešimas apie nusikaltimą.

¹⁹ ГЕРАСИМОВ, Илья. Мы убиваем только своих: преступность как маркер межэтнических границ в Одессе начала XX века (1907 – 1917 гг.). *Ab Imperio*, 2003, Nr. 1, p. 223.

asmuo užėmė aukštesnę socialinę padėtį ir ja piktnaudžiavo, siekdamas asmeninės naudos. Remiantis šiais teiginiais, išnagrinėtoje Rusijos imperijos kriminalinėje statistikoje visuomenės modernėjimo refleksijomis būtų laikomas kyšio davimas ir ėmimas, sukčiavimas, tarnybiniai nusikaltimai, nusikalstamas išdo nuosavybės panaudojimas ar išėikvojimas, kreditinių ir prekybinių įstatų pažeidimai, luominių teisių ar titulų prisiskyrimas.

Dar vienas aspektas, susijęs su modernizacija – pasitelktos naujoviškos techninės priemonės, kuriomis nusikaltimai buvo atliekami, tačiau šio niuanso Rusijos imperijos bendrųjų teismų sąvadas nefiksuoja. Keblu atsakyti ir dėl nusikaltimų prieš santvarką – koku mastu jos buvo inspiruotos naujų sociopolitinių idėjų sklaidos. Dėl šio duomenų ribotumo antivalstybiniai nusikaltimai šiame straipsnyje nėra detaliau nagrinėjami.

Tarp Rusijos imperijos bendruosiuose teismuose 1884 m. nuteistų 23 534 vyrų į dažniausių nusikaltimų dešimtuką pateko atvejai, susiję su daiktų vagystėmis, įsilaužimo į patalpas būdu atliktomis vagystėmis, įžeidimais ar nepagarba valdžios atstovams, valkatavimais, kūno sužeidimais, plėšimais, miškų įstatų pažeidimais, nusikaltimais prieš santvarką, mirtiniais sužalojimais, netyčiais nužudymais. Tais pačiais metais nuteistų 2 447 moterų imtyje dažniausi nusikaltimai buvo vagystės, asmenų palikimai pavojuje (tarp kurių skaičiuoti ir naujagimiai – aut. past.) ir lavono paslėpimai, įžeidimai ar nepagarba valdžios atstovams, nusikaltimai visuomenės dorovei ir jaunimo ugdymui, nusikaltimai išdo valdymo įstatams, vagystės įsilaužiant, kūno sužeidimai, netyčiniai nužudymai, sukilimai ir pasipriešinimai valdžiai, valkatavimai (žr. Priedą Nr. 1; 1 lentelę).

Ištirtų 1884 m. Kauno, Kazanės ir Odesos apygardų teismų (toliau tekste – AT) duomenų analizė atskleidė, jog jų jurisdikcijos arealuose vagystės buvo dominuojanti nuteistųjų atlikta nusikalstama veika, pirmaujanti nuteistų Kazanės AT vyrų (161 iš 695) ir moterų (13 iš 62) bei nuteistų Kauno ir Odesos apygardų teismų vyrų (atitinkamai 84 iš 243 bei 126 iš 519) kontingente. Pažymėtina, jog Kauno AT areale daugiausia moterų (13 iš 59) buvo nuteista už pasipriešinimą valdžios atstovų nurodymams, o Odesos AT (17 iš 51) – už nusikaltimus visuomenės dorovei ir jaunimo ugdymui.

Reikšmingas yra lokalių apygardų teismo statistikos skirtumų nuo Rusijos imperijos tendencijų aspektas. Svarbu pažymėti, kad nacionalinio lygmens nusikaltimų vidurkiai laikytini generalizacijomis, kitaip nei regioninio lygmens statistinės imtys, leidžiančios išvelgti ir sekti socialinių grupių savitumus bei kintančią kriminalinę elgseną.²⁰ Tik nacionalinio ir vietinių tendencijų lyginimas leidžia kelti platesnius

²⁰ GATRELL, V. A. C.; HADDEN, T. B. Criminal statistics and their interpretation. *Nineteenth-Century Society: Essays in the Use of Quantitative Methods for the Study of Social Data*. Redagavo E. A. Wrigley. Cambridge: Cambridge University Press, 1972, p. 358.

klausimus apie socioekonominių pokyčių poveikį, išprovokuojantį toje pačioje teritorijoje gyvenančių asmenų paskatą nusikalsti.

Imperinėje imtyje 1884 m. vyravo nusikaltimai, susiję su fiziniu smurtu prieš asmenų sveikatą ar gyvybę, vagystės būdu atimta nuosavybe, nepaklusimu visuomenės gyvenimą reguliuojantiems įstatymams. Visuomenės modernizaciją ženklinančių „baltųjų apykaklių“ kriminologiniame kontekste išskirtini finansinio pobūdžio nusižengimai siekiant pasipelnyti, kurie atlikti prieš išdo valdymo įstatus, taip pat atkreiptinas dėmesys į nusižengimus miškų įstatų reglamentams. Palyginimui, 1884 m. Kauno AT areale nusikaltimai išdo valdymo įstatams užfiksuoti tiek vyrų, tiek ir moterų įskaitoje, Kazanės AT jurisdikcijoje užfiksuoti nuteisti vyrai už kyšio davimą ar ėmimą, o Odesos AT areale moterys ir vyrai buvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn už kreditinių, prekybinės jūreivystės ir prekybinių įstatų pažeidimus. Taip pat Odesoje figūravo ženklus tarnybinius nusikaltimus atlikusių vyrų skaičius.

Bendroje 1897 m. imperinėje teismų statistikos imtyje stebima permaina, lyginant su 1884 m. situacija. Dažniausiai vyrų atliktų nusikaltimų dešimtuکه atsirado teistų už sukilimą ir pasipriešinusių valdžios atstovams, pažeidusių visuomenės dorovės ir jaunimo ugdymo nuostatas bei tarnybinių nusikaltimų atvejai, kurie nustelbė valkatavimų, nusikaltimų miškų įstatams ir nusikaltimų prieš valdymo tvarką atvejus (žr. Priedą Nr. 1; 2 lentelę). Nuteistų moterų statistinėje grafoje valkatavimą nustelbė asmenų nužudymas ir jų palikimas be pagalbos. Iš viso bendrojo teismo pakopoje buvo nuteista 37 511 vyrų ir 6 278 moterys.

Ištirtų duomenų analizė atskleidė, jog vagystės kaip pirmaujanti nuteistųjų atlikta nusikalstama veika išliko tiek tarp Rusijos imperijos vyrų (7 181 iš 37 511) imties, tiek tarp Kazanės AT vyrų (128 iš 543) ir Odesos AT vyrų (100 iš 573). Nusikaltimai visuomenės dorovei ir jaunimo ugdymui išliko dažniausias atvejis tarp nuteistų Odesos AT moterų (39 iš 74) bei tapo dominuojančiu tarp Rusijos imperijos moterų (1 265 iš 6 278) ir Kauno AT moterų (61 iš 184). Išimtimis iš tendencijų tapo Kauno AT arealas dėl gausiausios vyrų atliktų kūno sužeidimų imties (134 iš 671) bei Kazanės AT arealas, kuriame daugiausia moterų buvo nuteista dėl asmens palikimo pavojuje ir lavono paslėpimo atvejų (26 iš 79).

Pažymėtina, jog 1897 m. padažnėjo atvejų, susijusių su nusižengimais piktnaudžiaujant tarnybine veikla, jiems tapus viena iš dažniausiai fiksuotų vyrų atliktų nusikalstamų veikų Rusijos imperijoje, taip pat atskirai ir Kazanės AT areale. Nusikaltimų išdo valdymo įstatams atvejų skaičius padaugėjo tarp Kauno AT abiejų lyčių nuteistųjų, Odesos AT nuteistų vyrų bei tarp Rusijos imperijos moterų.

Sutelkiant dėmesį į 1912 m. statistinę situaciją, išvelgtina, kad vagystės Rusijos imperijoje vėl tapo pirmaujančia abiejų lyčių nuteistųjų atlikta nusikaltimo rūšimi – atitinkamai buvo nuteista 13 567 iš 86 862 vyrų segmento bei 1 725 iš 7 219 moterų segmento (žr. Priedą Nr. 1; 3 lentelę). Fiksuotų nusikalstamų veikų duomenys tarp imperijos gyventojų tapo kitoniškesni. Naujausiame statistikos sąvade 1912 m.

atsirado arklių vogimo kategorija, tapusi antru pagal dažnumą registruotu nusikaltimu tarp vyrų, atskirai išskirti tyčinio nužudymo atvejai. Į moterų dažniausių nusikaltimų grafą pateko kreditinių, prekybinės jūreivystės ir prekybinių įstatų pažeidimai, tyčinio nužudymo atvejai, vagystės panaudojus ginklą.

Nagrinėjamų trijų apygardų teismų duomenys atliepia 1912 m. bendras imperijoje kriminalines tendencijas. Dėl vagysčių Kauno AT nuteisė 85 iš 590 vyrų, Kazanės AT – 200 iš 891 vyrų, Odesos AT – 244 iš 878 vyrų bei 26 iš 63 moterų. Sukilimo ir pasipriešinimo valdžios atstovams nusikaltimai dažniausiai konstatuoti Kauno AT teistoms moterims (47 iš 155), o palikimai pavojuje ir lavono paslėpimai – Kazanės AT teistoms moterims (26 iš 83). Ekonominių nusikaltimų statistiką papildė atvejai, kuomet Kauno AT skyrė vyrams sankcijas už turto išėikvojimą, išdo nuosavybės panaudojimą savo reikmėms ir atsainumą saugant išdo nuosavybę. Odesoje fiksuotas dažnas luominių teisių ir titulų nelegalus prisisiskyrimas, taip pat atvejai, kai moterys buvo nuteistos už sukčiavimą.

Apibendrinus 1912 m. smurtinio tipo nusikaltimų imtį paaiškėjo, kad vyrų gretose dominavo kūno sužeidimai, o moterų – asmens palikimo pavojuje ir lavono paslėpimo veikos. Atsižvelgiant į pastarojo nusikaltimo klasifikavimą, keltina prielaida, jog šių nuteistų moterų imtį daugiausia sudarė pagimdžiusios ir nutraukusios savo naujagimio gyvybę. Iširta, kad Kauno ir Vilniaus gubernijose dažniausiai baudžiamojon atsakomybėn buvo patrauktos 21–29 m. valstietės, kurios gyveno atskirai nuo šeimos ir galimai pateko į grėsmingą socialinę aplinką, tapdamos seksualinės prievartos aukomis, arba buvo apleistos vyrų, nuo kurių pastojo.²¹ Turtinis nepriteklus ir baimė būti pasmerktai savo vietos bendruomenės labiausiai sąlygojo moterų apsisprendimą nutraukti naujagimių gyvybę ir paslėpti pastarųjų palaikus. XIX a. dar vyravo neišvengiamas požiūris į nesantuokinio kūdikio besilaukiančias moteris, kurių nėštumas traktuotas kaip gėdos nusikaltimas gyvenamosios vietos bendruomenės diktuoju moralinių dogmų atžvilgiu.²² Oficiali statistika fiksavo, jog Kazanės AT ir Kauno AT arealuose buvo gausėnis konstatuotų moterų atliktų nusikaltimų, priskirtų „palikimo pavojuje ir lavono paslėpimo“ kategorijai, skaičius.

Vertindami XIX a. statistinių šaltinių duomenų patikimumo problemą, V. A. C. Gattrellas ir T. B. Haddenas pažymėjo, kad tikrasis kriminalizuotų veikų mastas, vadinamasis „šešėlinis skaičius“, skiriasi to, kuris buvo oficialiai registruotas sąvaduose. Šį skirtumą lemia įvykusios nusikalstamos veikos identifikavimo pobūdis – pavyzdžiui, žmogaus nužudymo įkalčius būdavo sunkiau paslėpti negu įkalčius dėl pasisavinto svetimo daikto, tad proporcingai daugiau nužudymų buvo pranešama valdžios

²¹ PRASPALIAUSKIENĖ, Rima. Gėdos ir baimės nusikaltimas. *Feminizmas, visuomenė, kultūra*. Vilnius: Vilniaus universiteto Moterų studijų centras, 2000, p. 62–64.

²² SIRUTAVIČIUS, Vladas. Nusikaltimai dėl gėdos: naujagimių žudymai XIX a. Lietuvos visuomenėje. *Lietuvos etnologija*, 2002, Nr. 2, p. 154–155.

pareigūnams negu smulkių vagysčių.²³ Didesnė nusikalstamų veikų aprėptis sietina su viešosios tvarkos institucijų veiklos gerėjančiu efektyvumu ir visuomenės bendradarbiavimu, pranešant apie galimus pažeidimus.

Apygardų teismuose nuteistų asmenų socialiniai štrichai

Amžiaus, gyvenamosios vietos ir šeiminių padėties charakteristikos

Europoje XIX a. paženklintas staigiomis permainingomis, sąlygojusiomis asmenų mobilumą ir vyravusį šeimos modelį. Visuomenės modernizacijos procesai Rusijos imperijoje vėlavo, lyginant su didžiąja Europos dalimi, iš dalies nulemti vėlyvo baudžiamosios panaikinimo ir industrializacijos proceso. Kriminalinės statistikos šaltiniai suteikia galimybę analizuoti, kokiais tempais Rusijos imperijos teritorijoje kito nusikaltusių asmenų charakteristika, pradedant asmenų amžiaus imtimi, gimimo ir gyvenamosios vietos koreliacija bei šeimine padėtimi nusikaltimo atlikimo metu.

Vertinant per modernizacijos prizmę, pažymėtina, jog asmens kilmė yra aktualus dėmuo vietos gyventojų kolektyvinei bendruomenei, nulemtai gimimo ir gyvenimo tame pačiame areale bei tam tikrų vienijančių tradicijų ir sutarčių laikymosi. XIX a. pabaigoje, pagerėjus geografinio ir socialinio mobilumo galimybėms, vis daugiau asmenų apleido tradicinę bendruomenę ir įsitraukė į naujus visuomenės kolektyvus, pakeisdami savo socialinį vaidmenį. Būtent supratimas, kad iniciatyviai reikia tapti visuomenės kolektyvo nariu, sąlygojo asmenų adaptavimąsi prie pragmatinės mąstysenos su veiklos dinamiškumo, produktyvumo ir ekonominės naudos siekimo atributais.²⁴ Iš kitos pusės, atitrūkimas nuo tradicinės bendruomenės, susvetimėjimo jausmas ir lėšų pragyvenimui trūkumas galėjo katalizuoti žmonių poreikį vykdyti vagystes ar kitas nusikalstamas veikas naujoje socioekonominėje aplinkoje. Tad apygardų teismuose nuteistų asmenų kilmės ir šeiminių padėties rodikliai yra reikšmingi atskleidžiant, iš kokios socialinės aplinkos buvo kilę asmenys bei kuriuo savo gyvenimo tarpsniu ryžosi atlikti nusikaltimą.

Trijų nagrinėjamų apygardų teismų 1884, 1897 ir 1912 m. statistinių duomenų lyginimas šiame darbe pradedamas nuo nuteistųjų amžiaus rodiklių apžvalgos. Kauno AT (žr. Priedą Nr. 2; 4, 5, 6 lenteles) didžiausią 1884 m. nuteistųjų imtį sudarė 21–29 m. asmenys (34,11 proc.), po jos sekė 30–39 m. (22,52 proc.), virš 50 m. (16,56 proc.), 40–49 m. (14,57 proc.) ir 10–20 m. (12,25 proc.) asmenų kategorijos. 1897 ir 1912 m.

²³ GATRELL, V. A. C.; HADDEN, T. B. Criminal statistics and their interpretation. *Nineteenth-Century Society: Essays in the Use of Quantitative Methods for the Study of Social Data*. Redagavo E. A. Wrigley. Cambridge: Cambridge University Press, 1972, p. 350–351.

²⁴ ВАН ДЕР ЛОО, Ханс; ВАН РАЙЕН, Виллем. Модернизация. Проект и парадокс. *Ab Imperio*, 2002, Nr. 1, p. 37–38.

kriminalinės statistikos duomenys fiksuoja, jog 21–29 m. asmenų kategorija išlaikė pirmąją vietą, tačiau jos procentinis punktas ženkliai krito 1912 m. Beveik kas ketvirtas nuteistasis buvo 30–39 m., o moterų skaičius šioje kategorijoje paaugo, lyginant su 1884 m. duomenimis. Imtyje stabiliai gausėjo nepilnamečių nuteistųjų gretos – nuo 12,25 ir 13,57 iki 15,17 procentinio punkto. Pažymėtina, jog Kauno AT nuo kitų ištirtų apygardų teismų išsiskiria sąlyginai didesniu nuteistų vyresnio amžiaus moterų skaičiumi.

Kazanės AT 1884 m. nuteistųjų duomenų analizė atskleidė, jog 21–29 ir 30–39 m. asmenų bendras skaičius buvo beveik identiškas (apie 30 proc.), tačiau per kitus lyginamus metus padidėjo nuteistų 21–29 m. asmenų procentinis punktas. 1884-aisiais kas penktas nuteistasis buvo 40–49 m. asmuo, bet paskiau šios kategorijos procentinė imtis regresavo. Nepilnamečių iki 20 m. asmenų imtis neženkliai padidėjo.

Lyginant trijų apygardų teismų duomenis, jauniausio amžiaus asmenų rodikliai buvo reikšmingiausi Odesos AT nuteistųjų kontingente – 1884, 1897 ir 1912 m. atitinkamai siekė 18,6, 22,66 ir 23,24 procentinio punkto. Pažymėtina, jog odesiečių nepilnamečių procentinė imtis ženkliai viršijo Rusijos imperijos analogiškus rodiklius. Per trejus lyginamuosius metus ne mažiau kaip trečdalis Odesos AT nuteistųjų buvo 21–29 m. asmenys.

Nagrinėjamų apygardų teismų tendencija, jog nuteistų asmenų amžius nuosekliai jaunėjo, sutampa su bendra oficialia Rusijos imperijos kriminologinės statistikos dinamika. Nusikalstamas veikas atlikusių 21–29 m. bei nepilnamečių asmenų procentinė imtis imperijoje augo. Kita vertus, pastebimas unikalus kontrastas, kad trijų nagrinėjamų apygardų teismų 1912 m. nuteistų vyresnio nei 50 m. asmenų procentiniai punktai (atitinkamai Kauno AT – 15,44 proc., Kazanės AT – 10,16 proc., Odesos AT – 8,25 proc.) buvo didesni negu Rusijos imperijos norma (3,3 proc.).

Nuteistųjų gimimo vietos ir apygardų teismo arealo koreliacija (žr. Priedą Nr. 3; 7, 8, 9 lenteles) atskleidė panašumus Kauno ir Kazanės AT duomenų imtyse. Per trejus lyginamus metus dominavo nuteistųjų gyventojų segmentas, kurie buvo gimę ir registruoti apygardų teismo jurisdikcijos teritorijoje. Asmenys, atsikėlę iš kitų teritorijų, 1884 ir 1897 m. neviršijo 8 proc., ir tik 1912 m. nežymiai perkopė 10 proc. ribą. Nuteistų svetimų valstybių piliečių atvejai buvo epizodiški.

Aktyviai vykusius socialinio mobilumo procesus demonstruoja Odesos AT statistika. Šio teismo 1884 ir 1897 m. nuteistųjų gimtosios lokacijos duomenys specifikuoja, jog apie pusę asmenų buvo gimę ir registruoti vietiniai gyventojai. Tik 1912 m. nuteistų vietinių imtis siekė 64 proc., šioje statistinėje grafoje padidėjus vyrų skaičiui. Keltina prielaida, jog šis padidėjimas koreliuoja su išaugusiu Odesos AT nuteistų nepilnamečių ir jaunų asmenų skaičiumi.

Migrantų faktorius Odesos AT nuteistųjų imtyje yra ženklus, palyginus su kitų nagrinėjamų apygardų teismų ir Rusijos imperijos bendrųjų teismų imtimi. Asmenų, kurie gimė ne Odesos AT jurisdikcijos teritorijoje, procentinis punktas paaugo nuo 27,89 proc. 1884 m. iki 33,58 proc. 1912 m. Oficialioje statistikoje išskirti registruotų

svetimšalių rodikliai taip pat charakterizuoja Odesos specifiką kaip besiplečiantį tarptautinės prekybos tašką.

Nuteistųjų šeiminių padėties indikatorių eksplikacija (žr. Priedą Nr. 4; 10, 11, 12 lenteles) demonstruoja, kad trijuose apygardų teismuose bei imperijos bendruosiuose teismuose vyravo santuokoje gyvenę asmenys bei nesukūrę santuokos asmenys, o išsiskyrusių ir našlių segmentai nagrinėjamu chronologiniu laikotarpiu neviršijo 5 proc.

Trijuose apygardų teismuose nuteistų susituokusių ir nesusituokusių asmenų proporcija varijavo. Kauno AT 1884 m. daugiau buvo nuteista susituokusių asmenų, 1897 m. – daugiau kaip pusė nuteistųjų buvo nesusituokę, tačiau 1912 m. vėl pirmavo susituokusių asmenų segmentas. Statistinės imties analizė atskleidė, jog šiems pokyčiams įtaką darė išaugusi nuteistų moterų imtis. Kazanės AT per trejus nagrinėjamus metus vedusių vyrų ir ištekėjusių moterų skaičius ženkliai nusvėrė nesusituokusiųjų, tad šiuo aspektu sutapo su Rusijos imperijos tendencija. Išimtimi iš imperijos normos vėl tapo Odesa, kurioje nesusituokusiųjų imtis nekintančiai lenkė kitas.

Nuteistųjų išsilavinimo ir darbinės veiklos tendencijų kismas

Gyventojų išsilavinimo indikatoriai (žr. Priedą Nr. 5; 13, 14, 15 lenteles) įtraukė ir raštingumo kriterijų. 1884 m. visuose trijuose nagrinėjamuose teismuose analfabetų imtis nusvėrė raštingųjų, o 1897 m. statistika žymi mažėjusį atotrūkį, kuris beveik susilygino Odesoje. 1912-ieji tapo lūžio metais Kazanės AT arealui, kur raštingų nuteistų asmenų imtis aplenkė analfabetų, o Odesoje analfabetu buvo jau beveik kas trečias asmuo. Prasčiausi rodikliai per šiuos lyginamus trejus metus fiksuoti Kauno AT areale – šičia nuteistų asmenų gretose tebeišliko neraštingiesiems priskirtų asmenų dominavimas, itin ženklus moterų imtyje. Nors imperijos bendruosiuose teismuose nuteistų analfabečių skaičius lenkė raštingų moterų, mokančių rašyti vyrų skaičius nulėmė permainą XX a. pradžioje, tad bendras raštingų asmenų procentas galiausiai nusvėrė neraštingųjų.

Mokyklose įgijusių išsilavinimą (teisminėje statistikoje kvalifikuotą kaip žemutinį, vidurinį ir aukštąjį) asmenų imtis apygardų teismuose buvo epizodiška ir susidedanti beveik tik iš vyrų. Kauno AT 1897 m. ir Odesos AT 1912 m. nuteisė vos po vieną moterį, įgijusią vidurinį išsilavinimą. Tik 1912 m. Odesos AT duomenys fiksuoja Edukuotų asmenų pagausėjimą – 24 asmenis, įgijusius vidurinį išsilavinimą, bei 17 asmenų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą. Statistikos leidiniai nereflektavo svarbaus veiksnio – nelegalių pradinių mokyklų tinklo plėtros Kauno gubernijoje, paaškinančios paradoksą dėl gerėjančių raštingumo rodiklių ir menko valstybines mokyklas lankiusių asmenų skaičiaus.²⁵

²⁵ BALKELIS, Tomas. *Moderniosios Lietuvos kūrimas*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 39–40.

Nuteistų asmenų darbinės veiklos indikatoriai (žr. Priedą Nr. 6; 16, 17, 18 lenteles) yra itin įvairūs, oficiali statistika fiksavo 12 sferų: gavybos pramonę, žemės ūkį, apdirbamąją pramonę, statybos sektorių, prekybą, smukles, pervežimą, nematerialią kūrybą, užsiėmimą namų ūkyje, nekvalifikuotą padienio darbą, asmeninį tarnavimą, prostituciją, taip pat bedarbius bei nenustatytą užsiėmimą turinčius asmenis.

Modernėjančios visuomenės atributai tapatintini su kvalifikuotų specialistų atsiradimu, tenkinančiu visuomenės poreikius. Šiuo atveju tokios grupės susiformavimas nėra vienas specifinis pokytis, bet transformacinių procesų sampyna, referuojanti į pasireiškusią modernizaciją per masinę prekių gamybą, urbanizaciją, žmogaus mąstymo ir veiklos racionalizaciją bei socialinių skirtumų mažėjimą.²⁶ Teisingumo ministerijos sąvaduose nurodyta apdirbamosios pramonės kategorija, kuriai priskirti amatininkų, fabriekų ir gamyklų administracijos atstovai ir darbuotojai, bei statybos sektorius yra aktualūs reflektuoti visuomenės dalyvavimą imperijos industrializacijos procese, kuriant baigtinį vartojimui skirtą produktą. Paslaugų sektoriaus augimą reflektuotų didesnis poreikis prekiauti, užtikrinti logistines funkcijas, taip pat realizuoti gyventojų socializacijos poreikius.

Inteligentijos sluoksnį reprezentuotų asmenys, Rusijos imperijos oficialiojoje statistikoje priskirti prie „nematerialios kūrybos“ kategorijos; tiesa, į ją įtraukti ir valdininkai su dvasininkais. Nekvalifikuotą padienio darbą atlikusių asmenų, vadinamųjų „juodadarbių“, gausėjimas sietinas su jų išgyvenimo strategija, esant ribotomis galimybėmis įsiliesti į reguliarios agrikultūrinės ar industrinės veiklos sektorių.

Kauno AT profesinės veiklos indikatorių 1884, 1897 ir 1912 m. dinamika demonstruoja, jog daugiausia vyrų ir moterų vertėsi žemės ūkiu ir jų procentinis punktas bendroje imtyje nuosekliai augo – nuo 37,42 proc., 43,87 proc. iki 49,4 proc. Padienio darbu vertėsi asmenys buvo antra gausiausia grupė, o apdirbamosios pramonės atstovai – trečia gausiausia grupė 1884 ir 1897 m., tačiau 1912-aisiais juos aplenkė nematerialia kūryba besispecializavę asmenys, kurių dauguma buvo valstybines ir visuomenines pareigas ėję vyrai.

Žemės ūkio savininkų ir darbininkų segmentas nagrinėjamu laikotarpiu sudarė beveik pusę Kazanės AT nuteistųjų imties. Pažymėtina unikali aplinkybė, kad bedarbiu buvo kas aštuntas 1884 m. nuteistasis ir ši asmenų kategorija buvo net antra pagal gausą, tačiau vėlesniais metais bedarbių imtis ženkliai sumenko. Padienio darbas 1884 m. fiksuotas kaip trečia, o 1897 m. – antra gausiausia kategorija. Vizualus apdirbamosios pramonės darbininkų skaičiaus augimas, ši kategorija 1884 m. buvo ketvirtoje, 1897 m. – trečioje, 1912 m. – antroje vietoje. Pokyčius visuomenėje suponuoja ir nematerialiai kūrybos kategorijai priskirtų asmenų ženklesnis figūravimas 1912 m. Kazanės AT nuteistųjų imtyje.

²⁶ ВАН ДЕР ЛОО, Ханс; ВАН РАЙЕН, Виллем. Модернизация. Проект и парадокс. *Ab Imperio*, 2002, Nr. 1, p. 34–35.

Odesos AT nuteistųjų deklaruoto užsiėmimo struktūroje per lyginamus trejus metus dominavo trys kategorijos – žemės ūkio, nekvalifikuotų padienio darbuotojų ir apdirbamosios pramonės atstovai. Pastaroji kategorija siekė apie 12 proc. nuteistųjų imties ir stabiliai išliko trečioje vietoje. 1884 m. padienio darbuotoju buvo kas ketvirtas nuteistasis, o vėlesniais ištirtais metais – kas penktas. 1897 ir 1912 m. agrikultūros sektoriui priskirti asmenys įsiveržė į priekį nuteistųjų įskaitoje, sudarydami per 30 proc. nuteistųjų. Odesos AT išskirtinumas, lyginant su kitais nagrinėjama apygardų teismais, buvo ženklėsnis iki nusikaltimo momento prekybos srityje dirbusių asmenų skaičius.

Žemės ūkio, nereguliaraus darbo bei antrinės pramonės darbuotojų dominavimas bendroje trijų apygardų teismų imtyje sutampa su tendencijomis, užfiksuotomis Rusijos imperijos bendrųjų teismų oficialioje statistikoje. Išskirtina nematerialia kūryba besivertusių asmenų grafa, kurioje 1912 m. pastebimas ženklus skaitlinis ir procentinis paaugimas, lyginant su 1884 ir 1897 m. Rusijos imperijos situacija. Beveik kas aštuntas nuteistasis imperijoje 1912 m. buvo priskirtas minimai profesinei kategorijai, o tai sietina su bendru inteligentijos sluoksnio augimu, jo įtaka visuomenei ir aktyvia veikla.

Apibendrinus ištirtus išsilavinimo ir darbinės veiklos statistinius duomenis, išvėginta, jog arčiausiai Rusijos imperijos statistinio vidurkio buvo Kazanės AT nuteistųjų segmentas. Per lyginamus trejus metus žemės ūkiu besivertę asmenys Rusijos imperijoje tebesiekė iki pusės visų pripažintų kaltais asmenų. Antra pagal gausumą grupė buvo padienio darbu besivertę asmenys, tačiau 1912 m. juos lenkė apdirbamąjoje pramonėje dirbusių asmenų, nematerialia kūryba besivertusių asmenų bei prekybininkų grupės. Tik 1912 m. imperijos bendroje imtyje raštingų asmenų gretos nūsvėrė analfabetų. Remiantis statistikos sąvadais, visuomenės modernėjimo požymiai vizualiausi Odesos AT nuteistųjų segmente, kurio rodikliai sufleruoja apie aktyviai vykusį socialinį mobilumą ir gausėjantį išsilavinusių asmenų skaičių.

Socialinių ir etninių grupių reprezentacija apygardų teismų kriminalinėje statistikoje

Visuomenės socialinių grupių dinamikos rodikliai

Socialinės konstrukcijos pokyčiai XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pradžioje Rusijos imperijos visuomenėje vyko intensyviai ir yra sulaukę tyrėjų dėmesio. Šio straipsnio kontekste aktualu išvėgti, kaip kito socialinių grupių padėtis ir jų statusas visuomenėje, vykstant modernizacijos procesams. I. Gerasimovas suformavo teiginį, jog nusikalstamumas visuomenės tranzicijos laikotarpiu turi ambivalentišką poveikį: gali padidinti socialinę dezintegraciją ir degradaciją, tačiau kartu paspartinti archajinių socialinių normų eroziją. Nusikaltimas virsta savotiška asmenine konfrontacija,

įprasminančia kultūrinius ir socialinius skirtumus.²⁷ Paminėta prieiga intriguoja, ypač keliant uždavinį interpretuoti visuomenės modernizacijos apraiškas tokioje įvairialypėje valstybėje kaip Rusijos imperija, remiantis jos kriminalinės statistikos rodikliais.

Išnagrinėti Rusijos imperijos Teisingumo ministerijos sąvadaai fiksavo nuteistųjų asmeninius duomenis, specifikuodami jų socialinę grupę (šaltiniuose įvardytą rusišku terminu *звание* – aut. past.). Visuose trijuose leidiniuose figūruoja identiškos 16 apibrėžtų grupių²⁸. Vykdam tyrimą, leidiniuose nurodytos socialinės grupės sustambintos į 10 kategorijų, atsižvelgiant į socialinių grupių gausumą: į žemvaldžius ir dvarininkus, dvasininkus ir jų šeimos narius, garbės piliečius, atsargos karininkus ir jų šeimos narius, pirklius, miestiečius, valstiečius, kazokus ir kolonistus kartu su svetimšaliais, nespacificuotų socialinių grupių atstovus, valkatas kartu su nenustatytos socialinės grupės asmenimis.

Atliktas socialinių grupių tyrimas (žr. Priedą Nr. 7; 19, 20, 21 lenteles) atskleidė Kauno AT tendenciją, jog nuteistųjų imtyje dominavo valstiečiai, kurių procentinis punktas per lyginamus metus nuo 51,66 proc. pakilo iki 69,24 proc., galiausiai iki 73,56 proc. Miestiečiai buvo antroji pagal gausumą visuomenės sluoksnio dalis, tačiau procentinio punkto išraiška sumažėjo nuo 27,81 proc. 1884-aisiais iki 19,87 proc. 1912-aisiais. Atkreiptinas dėmesys į Kauno AT specifiką, jog šiame teisme buvo daugiau nuteistų žemvaldžių ir dvarininkų sluoksnio asmenų, lyginant su kitais dviem apygardų teismais.

Analogiški vyravusių socialinių grupių dinamikos procesai, kaip ir Kauno AT, reflektuojami Kazanės AT oficialiojoje statistikoje. Augantis nuteistų valstiečių segmentas procentiškai mažino miestiečių kategoriją, o pats valstiečių procentas Kazanės AT nuteistųjų imtyje buvo itin ženklus – 1912 m. pasiekė net 89,93 proc.

Odesos AT nuteistųjų dinamika reflektuoja valstiečių procentinės imties padvigubėjimą, lyginant 1884 ir 1912 m. Tiesa, 1884 ir 1897 m. pirmavusi socialinio sluoksnio dalis buvo miestiečiai. Odesos apylinkėms buvo būdinga didesnė kazokų, kolonistų ir svetimšalių segmento dalis – remiantis 1897 m. statistiniais duomenimis, pasiekusi 10 proc.

Visuose trijuose apygardų arealuose fiksuojama bendra tendencija, jog nusikalte vyrai daugiausia buvo valstiečiai, o moterų įskaitoje išimtimi tapo Odesos AT arealas, kur 1884 ir 1912 m. buvo nuteista daugiau miestiečių nei valstiečių. Tam tikra statistine anomalija įvardytinas 1884 m. Kazanės AT teritorijoje ženklus nuteistas valkavusiųjų skaičius – 92 vyrai ir 4 moterys; daugiau valkatų tuo metu Rusijoje nuteisė

²⁷ GERASIMOV, Ilya. *Plebeian Modernity: Social Practices, Illegality, and the Urban Poor in Russia, 1906–1916*. Rochester, NY: University of Rochester Press, 2018, p. 59–60.

²⁸ 1884 m. sąvade ir kituose nuteistieji asmenys pagal socialinę grupę buvo įvardyti ir suskirstyti į: dvarininkus, šventikus, cerkvės patarnautojus, šventikų šeimos narius, cerkvės patarnautojų šeimos narius, garbės piliečius, turinčiuosius žemesnius karinius laipsnius ir jų šeimos narius, pirklius, miestiečius, valstiečius, kazokus, kolonistus, svetimšalius, „kitų“ sluoksnių asmenis, valkatas, asmenis iš „nežinomų“ grupės.

tik Sankt Peterburgo ir Jekaterinburgo teismai.²⁹ Odesos AT labiau išreikštą pasienio teritorijos statusą suponuotų procentiškai ženklesnis, lyginant su visu imperijos kontekstu, 1884 ir 1897 m. nuteistų kazokų, kolonistų ir svetimšalių segmentas.

Vertinant Rusijos imperijos bendrą statistinę tendenciją 1884, 1897 ir 1912 m., itin vizualus yra progresavęs nusikaltusių valstiečių procentinis punktas – atitinkamai 59,12, 73,94 ir 76,27 proc. Kaip parodė koreliuojantys Kauno AT, Kazanės AT ir Odesos AT rodikliai, didėjanti nusikaltimus atlikusių valstiečiams priskirtų asmenų imtis yra bendra tendencija tiek imperiniu, tiek regioniniu mastu. Smulkesnio lygmens tolygus augimas identifiukuotas ir statistinėje grupėje, kurią sudarė Rusijos imperijoje gyvenę kazokai, kolonistai ir svetimšaliai. Šiuo atveju Teisingumo ministerijos statistiniai leidiniai kaip šaltinis objektyviai reflektuoja XIX a. pab. – XX a. pr. spartėjusį visuomenės sluoksnių erozijos procesą, kuomet valstiečiai masiškai ėmė migruoti į miestus dėl darbo bei dalyje miestų ėmė lenkti miestiečių sluoksniui priskirtus asmenis, dažnai pasitelkus suklastotus asmens tapatybės dokumentus, kurie leido gyventi nesusektiems pareigūnų.³⁰ Tad valstiečių imties augimo mieste paradoksas taip pat atliepia modernizacijos antagonistinį procesą.³¹

Etninių grupių kriminogeninis veiksnys apygardų teismų jurisdikcijos arealuose

Rusijos imperijos viešajame diskurse ilgai vyravo etninių grupių stigmatizavimas pagal vyraujančią nusikaltimą. Įprastai totoriai buvo asocijuojami su fiziniais nusikaltimais, kaip žmogžudystės ir plėšimai, o žydai – su turтинiais. Tokia tendencija suponuotų totorių etninės grupės primityvią gyvenseną, palyginus su žydais, kurių vyravimas ekonominio pobūdžio nusikaltimų srityje būtų laikytinas modernizacijos požymiu, evoliucija iš smurtinio nusikalstamumo į „baltųjų apykaklių“ pobūdį.³² I. Gerasimovas kvestionavo šią sampratą, teigdamas, jog ir vietinėse žydų bendruomenėse būta daug smurtinių nusikaltimų, tačiau žinios apie juos neišplisdavo už bendruomenės narių, o tai sąlygojo ir žydų sėsłumo ribos faktorius. Policijos raportai ir tyrimų dokumentai liudijo apie žydų dalyvavimą muštynėse ir nužudymuose, banditizmo apraiškas, tačiau šie nusikaltimai buvo nukreipti prieš žydų tautybės aukas. Ši specifika prisidėjo prie Odesos žydų posakio „mes žudome tik savus“ išplitimo imperijoje.³³

²⁹ *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1884 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II.* Санкт Петербург: Министерство Юстиции, 1888, p. 120–121.

³⁰ GERASIMOV, Ilya. Ethnic Crime, Imperial City: Practices of Self-Organization and Paradoxes of Illegality in Late Imperial Russia. *Imperial Victims—Empires as Victims: 44 Views.* Redagavo A. Nowak. Warsaw: Institute of History, PAN, 2010, p. 117–118.

³¹ ВАН ДЕР ЛОО, Ханс; ВАН РАЙЕН, Виллем. Модернизация. Проект и парадокс. *Ab Imperio*, 2002, Nr. 1, p. 56.

³² ГЕРАСИМОВ, Илья. Мы убиваем только своих: преступность как маркер межэтнических границ в Одессе начала XX века (1907–1917 гг.). *Ab Imperio*, 2003, Nr. 1, p. 223–225.

³³ Ten pat, p. 253–254.

Antra vertus, nusikaltimų atlikimas prieš tos pačios etninės grupės asmenį sietinas su modernizacijos apraiška, kuri sufleruoja apie individo autonomiškumo pojūtį prieš eroduojančias formalias kolektyvines struktūras ir institucijas.³⁴

Etninis pjūvis kriminalinės statistikos sąvaduose (žr. Priedą Nr. 8; 22, 23, 24 lenteles) pateiktas su tam tikrais trūkumais, sąlygotais tuometės imperinės apskaitos principų, fiksuojant tautybę (šaltiniuose įvardytą rusišku terminu *народность* – aut. past.). Labiausiai šie trūkumai vizualūs rusams priskirtų asmenų imtyje, į kurią įskaičiuoti ir ukrainiečiai su baltarusiais.

Taip pat pažymėtina, kad Kauno AT nuteistųjų 1884 m. etninę kompoziciją keblu nustatyti dėl specifinės sąvado klasifikacijos, kurioje nebuvo detalizuotas nei lietuvių, nei lenkų skaičius. Tais metais nurodyti registruoti asmenys „gimę Lenkijos Karalystėje“ ir į jų kategoriją pateko kas penktas nuteistasis. Žydai sudarė beveik 15 proc. nuteistųjų kontingento. 1897 m. statistikoje lietuviai sudarė beveik du trečdalius visų nuteistųjų imties. Antra pagal gausumą grupė buvo rusai, į kurių kategoriją buvo įtraukti baltarusiai ir ukrainiečiai, trečia – lenkai, ketvirta – žydai. 1912 m. etninė kompozicija buvo panaši į 1897-ųjų, išaugus rusų ir lenkų tautybėms priskirtų nuteistųjų procentiniam punktui.

Kazanės AT pripažintų kaltais asmenų daugumą sudarė rusai, kurių skaičius nagrinėjamaisiais trejais metais svyravo ties 50 proc. žyma. Kas ketvirtas nuteistasis buvo totorių tautybės, o trečia pagal gausumą nuteistųjų etninė grupė Kazanės gubernijoje buvo čiuvašai. Atkreiptinas dėmesys, jog smurtinių nusikaltimų atlikimo srityje stebima distancija tarp rusų ir totorių, kurie nebuvo linke asimiliuoti ar veikti kartu. To laikmečio žiniasklaida labiau sureikšmino totorių nei kitų etninių grupių smurtinius nusikaltimus ir prisidėjo prie „negailestingų totorių“ stigmos sklaidos.³⁵

Odesos AT nuteistųjų kontingente vyravo rusų tautybei priskirti asmenys, kurių imtis palaipsniui progresavo ir 1912 m. pasiekė 70,14 proc. Žydų procentinis punktas svyravo, 1884 m. siekęs 25,5 proc., 1897 m. nukritęs iki 15,55 proc. bei 1912 m. pakilęs iki 18,49 proc. Vokiečių imtis nebuvo gausi, 1897 m. pakilo iki 7,53 proc., tačiau jos rodikliai Odesoje buvo ženkliai mažesni nei kitų nagrinėtų apygardų teismų jurisdikcijose. Kitataučių imtyje daugumą sudarė bendrai skaičiuotas moldavų ir rumunų segmentas.

Oficiali statistika nepagrindė stereotipų apie Odesos miesto „kriminalinę šlovę“ ir žydų dominuojantį vaidmenį – atkreipė dėmesį I. Gerasimovas – kurios rodikliai pagal nuteistus asmenis buvo perpus mažesni už Žemutinio Naugardo ir nusileido Kazanei bei Baku.³⁶ Odesoje XIX a. pab. – XX a. pr. išaugusi žydų gyventojų populiacija,

³⁴ ГЕРАСИМОВ, Илья. Мы убиваем только своих: преступность как маркер межэтнических границ в Одессе начала XX века (1907 – 1917 гг.). *Ab Imperio*, 2003, Nr. 1, p. 38.

³⁵ GERASIMOV, Ilya. *Plebeian Modernity: Social Practices, Illegality, and the Urban Poor in Russia, 1906–1916*. Rochester, NY: University of Rochester Press, 2018, p. 119–121.

³⁶ GERASIMOV, Ilya. *Ethnic Crime, Imperial City: Practices of Self-Organization and Paradoxes of Illegality in Late Imperial Russia. Imperial Victims—Empires as Victims: 44 Views*. Redagavo A. Nowak.

lėmusi, jog žydai tapo antra pagal skaičių šio miesto etnine grupe, neturėjo įtakos ženkliam kriminogeninių rodiklių pakilimui. Oficiali teisminė statistika suponuotų priešingą įvaizdį, jog žydai kaip etninė grupė labiau laikėsi viešosios tvarkos nei kitų tautybių asmenys, remiantis nuteistų žydų ir bendra žydų rezidentų proporcija.³⁷

Sprendžiant iš bendrųjų teismų duomenų, XIX a. pab. – XX a. pr. Rusijos imperijoje didžiausią nusikaltėlių imtį sudarė rusų tautybei priskirti asmenys, po kurių sekė lenkų, žydų ir totorių tautybės asmenys. 1897 ir 1912 m. statistiniams leidiniams registravus naujai sukurtų apygardų teismų duomenis ir taip praplėtus kriminologinę oikumeną, padidėjo registruojamų tautybių imtis, ypač dėl Kaukazo regiono tautų ir čigonų fiksavimo.

Aptariant tarptolinių socialinių kontaktų veiksnį, pažymėtina, jog Odesoje daugiausia konfliktų kilo prekybos sektoriuje, tačiau nebuvo masiškai atviros neapykantos kurstymo ar diskriminavimo formų. I. Gerasimovas, atlikęs XX a. pradžios Odesos spaudos analizę, nenustatė, kad būtų aktyvaus ir kryptingo žydų, kaip nusikaltimo aktyvių dalyvių, etnokonfesinės grupės viktimizavimo. Kita vertus, buvo publikuotų skirtingų pakraipos leidinių su specifiniu požiūriu į žydus – nuo nuosaikių kairiųjų iki provokatyvios juodašimtininkų leidžiamos spaudos spektro. Gausus žydų tautybės asmenų pateiktų policijai skundų ir pareiškimų skaičius leidžia teigti, jog žydai pasitikėjo Odesos policija ir teisėsaugos organais, antraip nebūtų tokie aktyvūs bendradarbiaudami su jais.³⁸

XIX a. pab. – XX a. pr. Kazanės visuomenės socialinėms praktikoms įtaką darė ryškėjantis etninis kitoniškumas. Kazanė buvo stambaus lygmens administracinis, kultūrinis ir industrinis centras, kurio socialines saviraiškos normas diktavo institucionalizuotas rusiškumas, tačiau jis menko kontrastuodamas su miesto gyventojų marga etnine ir konfesine sudėtimi, kurios įvairovę didino į miestą ir priemiesčius atsikėlę, darbo ieškoję migrantai iš Volgos vidurupio regiono. Kasdienės situacijos, kaip kita-taučių priėmimas į darbą arba namų tarnybą, prekybos partnerystės užmezgimas ar kitoks socialinis bendravimas lėmė naujų, laisvesnių socialinių normų atsiradimą bei senųjų eroziją.³⁹ Pačių Kazanės miesto totorių tautybės asmenų vidinė migracija taip pat buvo svarbus multietninės visuomenės sambūvio požymis persikeliant iš homogeniškų Senojo ir Naujojo kvartalų į kitas Kazanės miesto ir priemiesčių erdves.⁴⁰

Multietninio koegzistavimo kraštutinumu tapo pogromai – kolektyvinės prievartos aktai, nukreipti prieš kitos etninės grupės turta, sveikatą ar gyvybę. Labiausiai

Warsaw: Institute of History, PAN, 2010, p. 109–110.

³⁷ ГЕРАСИМОВ, Илья. Мы убиваем только своих: преступность как маркер межэтнических границ в Одессе начала XX века (1907–1917 гг.). *Ab Imperio*, 2003, Nr. 1, p. 212–214.

³⁸ Ten pat, p. 236–240.

³⁹ GERASIMOV, Ilya. *Plebeian Modernity: Social Practices, Illegality, and the Urban Poor in Russia, 1906–1916*. Rochester, NY: University of Rochester Press, 2018, p. 58–59.

⁴⁰ GERASIMOV, Ilya. Ethnic Crime, Imperial City: Practices of Self-Organization and Paradoxes of Illegality in Late Imperial Russia. *Imperial Victims—Empires as Victims: 44 Views*. Redagavo A. Nowak. Warsaw: Institute of History, PAN, 2010, p. 112.

pagarsėję pogromai prieš žydus XIX a. pab. – XX a. pr. Rusijos imperijoje tapo atskiru istoriografiniu objektu, kolektyvinio smurto atsiradimo priežastis siejant su smurtavusiųjų individualia psichologine mąstysena bei agresyvia reakcija į visuomenėje vykusius socialinius, ekonominius ir politinius pokyčius.⁴¹ Pogromai prieš žydus buvo miestų fenomenas, iš urbanistinių centrų išplitęs į kaimiškas vietas. XIX a. 9-ajame dešimtmetyje pietinėje Rusijos imperijos dalyje kilusių neramumų priežastimi tapo bedarbių atvykimas į miestus ir konkurencija su aplinkinių vietovių valstiečiais. Šiaurės Vakarų krašte, į kurią įėjo Kauno AT arealas, buvo mažesnis socialinis mobilumas dėl silpniau išplėtos pramonės ir ribotų darbo rinkos galimybių. Nors antižydiški ekscesai Lietuvoje nebuvo dažni, daliai valstiečių buvo būdinga judofobija kaip baimės forma kitoniškam elementui.

Antižydiškų nuotaikų ir fizinio smurto epizodai Kauno AT jurisdikcijos teritorijoje nevirto pogromais ir dėl vietos valdininkų operatyviai inicijuotų veiksmų socialiniams neramumams nuslopinti. Labiau urbanizuotoje pietinėje Rusijos imperijos dalyje kolektyvinio smurto akcijų slopinimas buvo keblus, kadangi kariuomenė neturėjo noro ir patirties dalyvauti slopinant riaušes miesto aplinkoje, dėl logistinių priežasčių karinių dalinių dislokavimas vėlavo, todėl pogromai galėjo trukti net kelias dienas.⁴² 1905 m. pogromas prieš žydus Odesoje tapo lūžio tašku, sukrėtusiu visą miesto bendruomenę. Šis įvykis nustatė ribas apie neleistiną iš moralinės ir ekonominės perspektyvos nusikalstamumą prieš etninę grupę. Laikotarpis po 1905 m. nusistovėjo kaip „popogrominis“ ir pasižymi efektyvesne socialine integracija ir adaptacija, etninių grupių kompromisu ir koegzistavimo strategija.⁴³ Tiesa, bendras nusikalstamų veikų skaičius prieš kitos tautybes asmenis nesumenko, tačiau šie nusikaltimai buvo individualaus pobūdžio, indikuojantys apie glaudesnius kasdienius tarpetninius kontaktus.⁴⁴ Taip Odesoje nusistovėjo skirtingų tautybių *modus vivendi* kaip unikalus miesto pulso elementas.

Apibendrinus, tenka sutikti su įžvalga, jog nusikalstamų veikų ir nuteistųjų skaičiaus statistika iliustruoja etninių grupių integraciją į Rusijos imperijos valstybės institucinę sąrangą.⁴⁵ Fiksuojamas žydu, lietuvių, totorių procento padidėjimas bendroje imperijos nuteistųjų imtyje, lyginant 1884, 1897 ir 1912 m. Deja, kriminalinių nusikaltimų registras kaip šaltinis nepateikia informacijos, kokie procesai labiausiai paskatino

⁴¹ SIRUTAVIČIUS Vladas; STALIŪNAS Darius (sudarytojai). *Kai ksenofobija virsta prievarta: lietuvių ir žydų santykių dinamika XIX a. – XX a. pirmojoje pusėje*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, p. 8–9.

⁴² Ten pat, p. 30–31.

⁴³ ГЕРАСИМОВ, Илья. Мы убиваем только своих: преступность как маркер межэтнических границ в Одессе начала XX века (1907–1917 гг.). *Ab Imperio*, 2003, Nr. 1, p. 252.

⁴⁴ GERASIMOV, Ilya. Ethnic Crime, Imperial City: Practices of Self-Organization and Paradoxes of Illegality in Late Imperial Russia. *Imperial Victims—Empires as Victims: 44 Views*. Redagavo A. Nowak. Warsaw: Institute of History, PAN, 2010, p. 113.

⁴⁵ ГЕРАСИМОВ, Илья. Мы убиваем только своих: преступность как маркер межэтнических границ в Одессе начала XX века (1907–1917 гг.). *Ab Imperio*, 2003, Nr. 1, p. 214.

tam tikrų socialinių ir etninių grupių padidėjusį figūravimą nusikalstamosiose veiklose. Šaltinis nesuteikia galimybės atskleisti visuomenės sekuliarėjimo, kadangi oficialiuose sąvaduose nebuvo fiksuojami laisvamaniai ar ateistai.

Išvados

Rusijos imperijos Teisingumo ministerijos sąvadai reflektavo XIX a. pabaigos – XX a. pradžios nusikalstamų veikų dinamiką valstybėje, kurie demonstruoja įvykusius ženklus pokyčius visuomenėje bei imperijos paribio teritorijų kitoniškumą, lyginant su bendrais imperijos statistinių duomenų vidurkiais. Sąvaduose buvo užfiksuotas nusikalstamų veikų paplitimas tankiau apgyvendintoje imperijos dalyse, kurių definicijas ir sankcijas reglamentavo 1845 m. Kriminalinių ir pataisomųjų bausmių statusas. Užfiksuotą visoje imperijoje nuteistų asmenų skaičiaus augimą lėmė plėtota teisėtvarkos sistema, leidusi įtraukti įsteigtų teismų rūmų ir jiems priskirtų apygardų teismų statistinius duomenis. Kauno, Kazanės ir Odesos apygardų teismų jurisdikcijos arealai nuo 1884 m. iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios nesikeitė, tad įgalina perteikti lokacines tendencijas, kurios 1884, 1897 ir 1912 m. reflektuoja ne tik didėjančių nuteistų asmenų skaičių, bet ir aktyvią specifinių nusikalstamų veikų arba socialinių grupių dinamiką. Ryškiausiai visuomenės modernėjimo požymiais laikytini išaugęs finansinio pobūdžio nusikalstamų veikų be fizinio smurto elementų skaičius, padidėjusi raštingų ir išsilavinimą įgijusių asmenų imtis, inteligentijai priskirtinų nematerialia kūryba besivertusių asmenų gausėjimas bei skirtingų etninių grupių didesnė reprezentacija.

Remiantis disponuojama statistine informacija buvo nustatyta, kad Kauno apygardos teismo 1884, 1897 ir 1912 m. nuteistųjų imtyje daugiau nei pusę asmenų sudarė 21–29 ir 30–39 m. žmonės. Pagrindine demografinio portreto permaina tapo 30–39 m. asmenų procentinis augimas, lėmęs, jog 1912 m. ši amžiaus grupė dydžiu beveik susilygino su 21–29 m. nuteistaisiais. Per nagrinėjamus trejus metus išliko tendencija, jog per 80 proc. nuteistųjų buvo gimę ir registruoti Kauno apygardos teismo jurisdikcijos teritorijoje. Apie pusę baudžiamojon atsakomybėn patrauktų asmenų buvo sukūrę santuoką, išskyrus 1897 m., kuomet šį segmentą aplenkė nesusituokusių asmenų grupė. Oficiali Rusijos imperijos kriminalinė statistika fiksavo, jog nagrinėjamu laikotarpiu šiame apygardos teisme dominavo neraštingais nurodyti gyventojai, tačiau jų procentas nuosekliai mažėjo, o raštingų gyventojų – augo. Nuteistųjų profesinės veiklos indikatoriai charakterizuoja Kauno apygardos teismo jurisdikcijos teritoriją, kurioje vyravo žemės ūkis ir nekvalifikuota darbo jėga. Per trejus lyginamus metus augo žemės ūkyje besispecializavusių asmenų procentinė imtis, pasiekusi beveik pusę visų 1912 m. nuteistųjų skaičiaus. Iš industrinio sektoriaus išskirtina tik apdirbamojoje pramonėje dirbusi asmenų grupė, tačiau profesinio užimtumo imtyje ji neperkopė 10 proc. ribos.

Kriminalinės statistikos duomenų lyginimas atskleidė, kad 1884 m. Kazanės apygardos teisme nuteistų 21–29 ir 30–39 m. asmenų skaičius buvo beveik identiškas. Pažymėtina, kad 1897 ir 1912 m. ženkliai paaugo 21–29 m. amžiaus asmenų grupė, pasiekusi trečdalį visų nuteistųjų imties. Šeiminės padėties rodikliai demonstravo santuokoje gyvenusių asmenų vyravimą. Raštingų asmenų skaičius tolygiai augo, kol 1912 m. pasiekė 50 proc. nuteistųjų imties. Žemės ūkiu besivertusių gyventojų grupę nagrinėjamu laikotarpiu ženkliai viršijo kitas darbo kategorijas, tačiau intensyvėjančią Kazanės gubernijos industrializaciją žymi tolygiai augęs apdirbamosios pramonės darbuotojų procentas.

Odesos apygardos teismo statistika demonstruoja išskirtinumą, jog apie trečdalį visų nuteistųjų reguliariai sudarė 21–29 m. asmenys. Fiksuojamas demografinio jaunėjimo procesas, susijęs su nepilnamečių nuteistųjų imties padidėjimu, kuri tapo antra pagal gausą 1897 ir 1912 m. grupe. Nuteistųjų amžiaus parametrai koreliuoja su nesusituokusių asmenų dominavimu šio teismo imtyje. Neraštingų asmenų skaičius tolygiai menko, kol 1897 m. sumažėjo iki pusės visų nuteistųjų, o 1912 m. apėmė tik virš trečdaliu visų nuteistųjų imties. Odesos apygardos teismo nuteistųjų statistika nereflektuoja vieno konkretaus profesinės veiklos dominavimo, nors žemės ūkis ir padienis darbas išliko pagrindinis daugumos asmenų išgyvenimo šaltinis. Šio apygardos teismo jurisdikcijos teritorijos unikalumas yra ženklus prekybos sektoriuje dirbusių nuteistų asmenų skaičius, nors bendras nusikaltimus atlikusių prekybininkų procentas per trejus lyginamus metus palaipsniui mažėjo.

Ženkliai pakitę socialinių grupių ir etninių grupių 1884, 1897 ir 1912 m. rodikliai leidžia reflektuoti, kad tiek Rusijos imperijoje, tiek atskirai išnagrinėtų apygardų teismų jurisdikcijos teritorijose intensyviai vyko gyventojų migracija į miestus bei integraciniai visuomenės procesai. Labiausiai augo už nusikalstamas veikas nuteistų valstiečių grupei priskirtų asmenų skaičius – tiek kiekybine prasme, tiek procentiniais punktais bendrose nuteistųjų imtyse. Miestiečių grupei priskirtų asmenų skaičius tolygiai augo, tačiau jos procentinis punktas nežymiai smuktelėjo 1912 m., lyginant su 1897 m. Statistinių duomenų apie nuteistųjų etninę grupę lyginimas atskleidė, kad trijų išnagrinėtų teritorijų imtyse nyko vienos etninės grupės dominavimas nuteistųjų segmente ir jį keitė tolygesnis kitų etninių grupių procentinis pasiskirstymas.

Šaltinių ir literatūros sąrašas

Publikuoti šaltiniai

1. *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1884 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург: Министерство Юстиции, 1888, 295 с. [žiūrėta 2024 03 01].

- Prieiga per internetą: https://viewer.rusneb.ru/ru/000199_000009_007490500?page=1&rotate=0&theme=white/
2. *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1897 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II.* Санкт Петербург: Министерство Юстиции, 1901, 632 с. [žiūrėta 2024 03 01]. Prieiga per internetą: https://viewer.rusneb.ru/ru/000199_000009_003351342?page=1&rotate=0&theme=white/
  3. *Свод статистических сведений о подсудимых, оправданных и осужденных по приговорам общих судебных мест, судебно-мировых установлений и учреждений, образованных по законоположениям 12 июля 1889 года, за 1912 год.* Петроград: Министерство Юстиции, 1915, 410 с. [žiūrėta 2024 03 01]. Prieiga per internetą: https://viewer.rusneb.ru/ru/000199_000009_003351451?page=1&rotate=0&theme=white/

Literatūra

1. BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara; MEDIŠAUSKIENĖ Zita; MIKNYS Rimantas. *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia.* Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, Baltos lankos, 2011, T. 8, d. 1, 510 p.
2. BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara. Lietuvos teismai Rusijos imperijos laikais. Iš *Lietuvos teismų istorija ir dabartis.* Sudarė ir redagavo D. Sagatienė. Vilnius: Small Art, 2018, p. 63–83.
3. BALKELIS, Tomas. *Moderniosios Lietuvos kūrimas.* Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 254.
4. GATRELL, V. A. C.; HADDEN, T. B. Criminal statistics and their interpretation. *Nineteenth-Century Society: Essays in the Use of Quantitative Methods for the Study of Social Data.* Redagavo E. A. Wrigley. Cambridge: Cambridge University Press, 1972, p. 336–396.
5. GERASIMOV, Ilya. Ethnic Crime, Imperial City: Practices of Self-Organization and Paradoxes of Illegality in Late Imperial Russia. *Imperial Victims—Empires as Victims: 44 Views.* Redagavo A. Nowak. Warsaw: Institute of History, PAN, 2010, p. 97–128.
6. GERASIMOV, Ilya. *Plebeian Modernity: Social Practices, Illegality, and the Urban Poor in Russia, 1906–1916.* Rochester, NY: University of Rochester Press, 2018, 288 p.
7. PRASPALIAUSKIENĖ, Rima. Gėdos ir baimės nusikaltimas. *Feminizmas, visuomenė, kultūra.* Vilnius: Vilniaus universiteto Moterų studijų centras, 2000, p. 60–70 p.
8. SIRUTAVIČIUS Vladas. Nusikaltimai dėl gėdos: naujagimių žudymai XIX a. Lietuvos visuomenėje. *Lietuvos etnologija*, 2002, Nr. 2, p. 147–158.
9. SIRUTAVIČIUS Vladas; STALIŪNAS Darius (sudarytojai). *Kai ksenofobija virsta prievarta: lietuvių ir žydų santykių dinamika XIX a. – XX a. pirmojoje pusėje.* Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, 270 p.
10. ВАН ДЕР ЛОО, Ханс; ВАН РАЙЕН, Виллем. Модернизация. Проект и парадокс [vertimas iš vokiečių į rusų kalbą]. *Ab Imperio*, 2002, Nr. 1, p. 33–64.
11. ГЕРАСИМОВ, Илья. Мы убиваем только своих: преступность как маркер межэтнических границ в Одессе начала XX века (1907–1917 гг.). *Ab Imperio*, 2003, Nr. 1, p. 209–260.

Priedai

Priedas Nr. 1. Dažniausi nusikaltimai pagal apygardos teismą

Nusikaltimus žyminčių simbolių reikšmės: A – kiti vagystės atvejai, B – vagystė įsilaužiant, C – įžeidimas ar nepagarba valdžios atstovams, D – valkatavimas, E – kiti kūno sužeidimai, F – apiplėšimas ir pirmo laipsnio plėšikavimas, G – nusikaltimai miškų įstatams, H – kiti nusikaltimai prieš valdymo tvarką, I – mirtini sužalojimai, J – netyčinis nužudymas, nužudymas muštynėse, ginantis ar dėl neatsargumo, K – palikimas pavojuje ir lavono paslėpimas, L – kiti nusikaltimai visuomenės dorovei ir jaunimo ugdymui, M – kiti nusikaltimai išdo valdymo įstatams, N – sukilimas ir pasipriešinimas valdžios atstovams, O – kiti iš anksto apgalvoto nužudymo atvejai, P – sutuoktinių ir giminaičių nužudymas, Q – antro laipsnio plėšikavimas, R – kyšio davimas ir ėmimas, S – kankinimas, sumušimas, skriaudos sukėlimas ir kt. neteisėtas laisvės atėmimas atliekant pareigas, T – vaiko nužudymas ir naujagimio palikimas be pagalbos, U – kiti tarnybiniai nusikaltimai, V – kiti kreditinių, prekybinės jūreivystės ir prekybinių įstatų pažeidimai, W – vagystė namuose, X – pagrobto turto perdavimas ir pirkimas, Y – arklių vagystė, Z – melaginga priesaika, melagingų parodymų davimas, melagingas skundas, aa – kiti nusikaltimai prieš ramybę ir saugumą, bb – nunuodijimas, cc – kraujomaiša, dd – kiti tyčinio nužudymo atvejai, ee – vagystė panaudojus ginklą, ff – išėikvojimas, nusikalstamas išdo nuosavybės panaudojimas ir atsainumas saugant išdo nuosavybę, gg – stambių galvijų vagystė, hh – nusikaltimai prieš religiją, ii – luominių teisių, titulų prisiskyrimas, jj – nusikaltimai ir nusižen-gimai spaudos srityje, kk – sukčiavimas, ll – savavaliavimas, * – nusikaltimai, kurių atvejai buvo vienetiniai.

Lentelės sudaryta remiantis Rusijos imperijos Teisingumo ministerijos statistikos sąvado duomenimis.

1 lentelė

Užfiksuoti 1884 m. dažniausi nusikaltimai pagal apygardos teismą

Nusikaltimas ir nuteistųjų skaičius (mažėjimo seka)	Kauno apygardos teismo		Kazanės apygardos teismo		Odesos apygardos teismo		Rusijos imperijos bendruosiuose teismuose	
	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų
1.	A, 84	N, 15	A, 161	A, 13	A, 126	L, 17	A, 5501	A, 575
2.	B, 26	A, 12	D, 88	K, 11	B, 58	A, 7	B, 2150	K, 308
3.	F, 19	C, 8	E, 49	C, 8	L, 46	V, 7	C, 1436	C, 190
4.	M, 18	K, 7	C, 44	J, 7	U, 33	B, 3	D, 1326	L, 182
5.	C, 12	M, 4	B, 42	D, 4	D, 27	J, 3	E, 1296	M, 111

Nusikaltimas ir nuteistųjų skaičius (mažėjimo seka)	Kauno apygardos teismo		Kazanės apygardos teismo		Odesos apygardos teismo		Rusijos imperijos bendruosiuose teismuose	
	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų
6.	E, 11	B, 3	I, 23	L, 3	J, 26	K, 3	F, 1149	B, 99
7.	H, 9	P, 2	Q, 21	B, 2	E, 22	W, 3	G, 789	E, 87
8.	N, 9	*	R, 20	H, 2	C, 15	X, 3	H, 699	J, 72
9.	D, 7	*	F, 19	Q, 2	V, 15	C, 2	I, 691	N, 63
10.	O, 5	*	S, 18	T, 2	F, 14	*	J, 632	D, 57
Iš viso nuteista asmenų	243	59	695	62	519	51	23534	2447
	302		757		570		25981	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1884 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург: Министерство Юстиции, 1888, p. 24–31.

2 lentelė

Užfiksuoti 1897 m. dažniausi nusikaltimai pagal apygardos teismą

Nusikaltimas ir nuteistųjų skaičius (mažėjimo seka)	Kauno apygardos teismo		Kazanės apygardos teismo		Odesos apygardos teismo		Rusijos imperijos bendruosiuose teismuose	
	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų
1.	E, 134	L, 61	A, 128	K, 26	A, 100	L, 39	A, 7181	L, 1265
2.	A, 124	K, 30	C, 57	L, 13	E, 91	A, 9	E, 5189	A, 1006
3.	L, 63	A, 26	E, 32	A, 10	B, 53	aa, 5	B, 3453	K, 925
4.	M, 54	E, 13	I, 29	E, 4	L, 48	E, 4	C, 2303	E, 495
5.	B, 50	C, 11	B, 26	J, 3	C, 30	K, 4	N, 1853	N, 433
6.	C, 29	B, 6	H, 24	P, 3	I, 21	B, 3	L, 1341	C, 346
7.	Y, 27	M, 6	U, 22	D, 2	J, 20	C, 3	I, 1296	M, 249
8.	Z, 18	aa, 4	F, 21	W, 2	U, 15	cc, 2	J, 1096	B, 156
9.	F, 16	T, 3	S, 21	Z, 2	M, 12	*	F, 1021	J, 127
10.	J, 14	Q, 2	J, 20	bb, 2	aa, 11	*	U, 945	T, 123
Iš viso nuteista asmenų	671	184	543	79	537	74	37511	6278
	855		622		611		43 789	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1897 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург: Министерство Юстиции, 1901, p. 50–69.

3 lentelė

Užfiksuoti 1912 m. dažniausi nusikaltimai pagal apygardos teismą

Nusikaltimas ir nuteistųjų skaičius (mažėjimo seka)	Kauno apygardos teismo		Kazanės apygardos teismo		Odesos apygardos teismo		Rusijos imperijos bendruosiuose teismuose	
	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų
1.	A, 85	N, 47	A, 200	K, 26	A, 244	A, 26	A, 1725	A, 1725
2.	B, 59	A, 31	Y, 111	A, 22	Y, 78	K, 8	Y, 6685	K, 1061
3.	Y, 57	K, 30	I, 63	M, 8	U, 72	hh, 4	B, 5693	C, 452
4.	U, 47	M, 9	E, 58	L, 4	E, 70	B, 3	I, 4923	M, 378
5.	E, 39	C, 8	B, 55	N, 4	B, 58	E, 3	E, 4743	N, 373
6.	C, 37	Y, 5	hh, 38	E, 2	ii, 41	W, 3	U, 3681	L, 228
7.	N, 32	B, 4	J, 28	J, 2	J, 33	C, 2	C, 3305	B, 224
8.	M, 29	gg, 3	Q, 27	G, 2	Q, 29	jj, 2	J, 3173	V, 175
9.	ff, 22	L, 2	C, 24	dd, 2	F, 27	kk, 2	F, 2990	W, 175
10.	J, 21	X, 2	gg, 24	hh, 2	I, 27	ll, 2	dd, 2699	ee, 175
Iš viso nuteista asmenų	590	155	891	83	878	63	86862	7219
		745		974		941		94 081

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений о подсудимых, оправданных и осужденных по приговорам общих судебных мест, судебно-мировых установлений и учреждений, образованных по законоположениями 12 июля 1889 года, за 1912 год*. Петроград: Министерство Юстиции, 1915, p. 34–53.

Priedas Nr. 2. Nuteistų asmenų amžiaus rodikliai

4 lentelė

Užfiksuotas 1884 m. nuteistųjų amžius pagal apygardos teismą

Apygardos teismai	10–20 m. asmenys		21–29 m. asmenys		30–39 m. asmenys		40–49 m. asmenys		50 m. ir vyresni asmenys		Nenustatyto amžiaus asmenys	
	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų
Kauno	27	10	88	15	59	9	35	9	34	16	0	0
	37 (12,25 %)		103 (34,11 %)		68 (22,52 %)		44 (14,57 %)		50 (16,56 %)		0 (0 %)	
Kazanės	60	8	207	20	212	12	134	15	82	7	0	0
	68 (8,98 %)		227 (29,99 %)		224 (29,59 %)		149 (19,68 %)		89 (11,76 %)		0 (0 %)	

Apygardos teis- mai	10–20 m. asmenys		21–29 m. asmenys		30–39 m. asmenys		40–49 m. asmenys		50 m. ir vyresni asmenys		Nenustatyto amžiaus asmenys	
	vyr- ai	mote- rys	vyr- ai	mote- rys	vyr- ai	mote- rys	vyr- ai	mote- rys	vyr- ai	mote- rys	vyr- ai	mote- rys
Odesos	95	11	177	16	131	10	69	8	47	6	0	0
	106 (18,6 %)		193 (33,86 %)		141 (24,74 %)		77 (13,51 %)		53 (9,3 %)		0 (0 %)	
Rusijos imperi- jos	3003	380	7329	731	6443	585	3670	401	3079	344	37	6
	3383 (12,99 %)		8090 (31,07 %)		7028 (26,99 %)		4071 (15,63 %)		3423 (13,15 %)		43 (0,17 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1884 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург: Министерство Юстиции, 1888, p. 51–52.

5 lentelė

Užfiksuotas 1897 m. nuteistųjų amžius pagal apygardos teismą

Apygar- dos teis- mai	10–20 m. asmenys		21–29 m. asmenys		30–39 m. asmenys		40–49 m. asmenys		50 m. ir vy- resni asme- nys		Nenustatyto amžiaus asmenys	
	vyr- ai	mote- rys	vyr- ai	mote- rys	vyr- ai	mote- rys	vyr- ai	mote- rys	vyr- ai	mote- rys	vyr- ai	mote- rys
Kauno	76	40	240	69	188	39	86	23	81	13	0	0
	116 (13,57 %)		309 (36,14 %)		227 (26,55 %)		109 (12,75 %)		94 (10,99 %)		0 (0 %)	
Kazanės	57	10	171	40	137	16	97	10	78	3	1	0
	67 (10,63 %)		211 (33,49 %)		153 (24,29 %)		117 (18,57 %)		81 (12,86 %)		1 (0,16 %)	
Odesos	112	26	191	23	123	13	57	8	52	4	0	0
	138 (22,66 %)		214 (35,14 %)		136 (22,33 %)		65 (10,67 %)		56 (9,2 %)		0 (0 %)	
Rusijos imperi- jos	5 460	1 137	12 831	2 359	9 770	1 351	5 246	785	4 170	641	26	5
	6597 (15,07 %)		15 190 (34,7 %)		11 121 (25,4 %)		6031 (13,78 %)		4811 (10,99 %)		31 (0,07 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1897 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург, Министерство Юстиции, 1901, p. 93–96.

6 lentelė

Užfiksuotas 1912 m. nuteistųjų amžius pagal apygardos teismą

Apygardo teismai	10–20 m. asmenys		21–29 m. asmenys		30–39 m. asmenys		40–49 m. asmenys		50 m. ir vyresni asmenys		Nenustatyto amžiaus asmenys	
	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų
Kauno	99	14	160	44	143	52	97	21	91	24	0	0
	113 (15,17 %)		204 (27,38 %)		195 (26,17 %)		118 (15,84 %)		115 (15,44 %)		0 (0 %)	
Kazanės	119	14	299	28	241	16	143	14	88	11	1	0
	133 (13,66 %)		327 (33,57 %)		257 (26,39 %)		157 (16,12 %)		99 (10,16 %)		1 (0,1 %)	
Odesos	201	13	298	21	172	15	116	9	71	5	0	0
	214 (23,24 %)		319 (34,64 %)		187 (20,3 %)		125 (13,57 %)		76 (8,25 %)		0 (0 %)	
Rusijos imperijos	14 989	975	28 534	2168	21 928	1787	12506	1277	2561	309	57	7
	15 964 (18,33 %)		30 702 (35,25 %)		23 715 (27,23 %)		13 783 (15,82 %)		2870 (3,3 %)		64 (0,07 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений о подсудимых, оправданных и осужденных по приговорам общих судебных мест, судебно-мировых установлений и учреждений, образованных по законоположениям 12 июля 1889 года, за 1912 год*. Петроград: Министерство Юстиции, 1915, p. 55–59.

Priedas Nr. 3. Nuteistųjų asmenų gimimo vietos ir teismo vietos koreliacija

Simbolių reikmės: A – gimę ir registruoti teismo jurisdikcijos teritorijoje asmenys, B – gimę teismo jurisdikcijos teritorijoje asmenys, C – registruoti teismo jurisdikcijos teritorijoje asmenys, D – kilę iš kito teismo apygardos jurisdikcijos teritorijos asmenys, E – svetimšaliai asmenys, F – asmenys, kurių asmenų gimimo nenustatyta.

7 lentelė

Užfiksuota 1884 m. nuteistųjų kilmė pagal apygardos teismą

Apygardo teismai	A		B		C		D		E		F	
	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų
Kauno	200	54	6	0	8	2	17	2	5	1	7	0
	254 (84,11 %)		6 (1,99 %)		10 (3,31 %)		19 (6,29 %)		6 (1,99 %)		7 (2,32 %)	
Kazanės	530	46	7	2	7	2	53	7	3	0	93	5
	576 (76,29 %)		9 (1,19 %)		9 (1,19 %)		60 (7,95 %)		3 (0,4 %)		98 (12,98 %)	

Apygardos teisimai	A		B		C		D		E		F	
	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys
Odesos	252	29	34	2	23	8	149	10	29	0	32	2
	281 (49,3 %)		36 (6,32 %)		31 (5,44 %)		159 (27,89 %)		29 (5,09 %)		34 (5,96 %)	
Rusijos imperijos	16 967	1857	789	62	604	120	3516	315	155	17	1503	76
	18 824 (72,44 %)		851 (3,28 %)		724 (2,79 %)		3831 (14,74 %)		172 (0,66 %)		1582 (6,09 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1884 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург, Министерство Юстиции, 1888, p. 120–121.

8 lentelė

Užfiksuota 1897 m. nuteistųjų kilmė pagal apygardos teismą

Apygardos teisimai	A		B		C		D		E		F	
	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys
Kauno	565	159	36	4	11	6	53	13	3	0	3	2
	724 (84,68 %)		40 (4,68 %)		17 (1,99 %)		66 (7,72 %)		3 (0,35 %)		5 (0,58 %)	
Kazanės	488	69	7	1	2	2	35	5	3	0	8	2
	557 (89,55 %)		8 (1,29 %)		4 (0,64 %)		40 (6,43 %)		3 (0,48 %)		10 (1,61 %)	
Odesos	261	42	53	10	11	0	183	21	17	1	10	0
	303 (49,75 %)		63 (10,34 %)		11 (1,81 %)		204 (33,5 %)		18 (2,96 %)		10 (1,64 %)	
Rusijos imperijos	29 596	5218	874	114	882	173	5522	688	282	57	355	28
	34 814 (79,5 %)		988 (2,26 %)		1055 (2,41 %)		6210 (14,18 %)		339 (0,77 %)		383 (0,87 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1897 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург, Министерство Юстиции, 1901, p. 239–243.

9 lentelė

Užfiksuota 1912 m. nuteistųjų kilmė pagal apygardos teismą

Apygardos teismai	B		D		E		F	
	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys
Kauno	508	142	73	10	0	0	9	3
	650 (87,25 %)		83 (11,14 %)		0 (0 %)		12 (1,61 %)	
Kazanės	797	72	88	10	1	0	5	1
	869 (89,22 %)		98 (10,06 %)		1 (0,1 %)		6 (0,62 %)	
Odesos	560	45	300	16	14	1	4	1
	605 (64,29 %)		316 (33,58 %)		15 (1,59 %)		5 (0,53 %)	
Rusijos imperijos	63 526	5489	21 855	1641	992	30	489	59
	69 015 (73,36 %)		23 496 (24,97 %)		1022 (1,09 %)		548 (0,58 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений о подсудимых, оправданных и осужденных по приговорам общих судебных мест, судебно-мировых установлений и учреждений, образованных по законоположениям 12 июля 1889 года, за 1912 год*. Петроград: Министерство Юстиции, 1915, p. 150–154.

Priedas Nr. 4. Nuteistųjų asmenų šeiminės padėties rodikliai

Simbolių reikšmės: A – nesusituokę asmenys, B – susituokę asmenys, C – našliai, D – išsiskyrę asmenys, E – asmenys, kurių šeiminė padėtis nenustatyta.

10 lentelė

Užfiksuota 1884 m. nuteistųjų šeiminė padėtis pagal apygardos teismą

Apygardos teismai	A		B		C		D		E	
	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys
Kauno	116	19	117	32	6	7	2	1	2	0
	135 (44,7 %)		149 (49,34 %)		13 (4,3 %)		3 (0,99 %)		2 (0,66 %)	
Kazanės	220	18	369	25	22	14	2	1	82	4
	238 (31,44 %)		394 (52,05 %)		36 (4,76 %)		3 (0,4 %)		86 (11,36 %)	
Odesos	274	26	232	15	6	9	0	0	7	1
	300 (52,63 %)		247 (43,33 %)		15 (2,63 %)		0 (0 %)		8 (1,4 %)	
Rusijos imperijos	8370	796	13 695	1190	763	410	16	5	690	46
	9166 (35,28 %)		14 885 (57,29 %)		1173 (4,51 %)		21 (0,08 %)		736 (2,83 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, произведившимся в 1884 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург, Министерство Юстиции, 1888, p. 57–59.

11 lentelė

1897 m. nuteistųjų šeiminių padėtis pagal apygardos teismą

Apygardos teismai	A		B		C		D		E	
	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų
Kauno	329	115	328	56	14	13	0	0	0	0
	444 (51,93 %)		384 (44,91 %)		27 (3,16 %)		0 (0 %)		0 (0 %)	
Kazanės	170	45	355	85	9	8	3	1	6	0
	215 (31,8 %)		440 (65,09 %)		17 (2,51 %)		4 (0,59 %)		0 (0 %)	
Odesos	318	51	205	17	14	5	0	1	0	0
	369 (60,39 %)		222 (36,33 %)		19 (3,11 %)		1 (0,16 %)		0 (0 %)	
Rusijos imperijos	14 966	3012	21 199	2525	1031	715	22	14	293	12
	17 978 (41,06 %)		23 724 (54,18 %)		1746 (3,99 %)		36 (0,08 %)		305 (0,7 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1897 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург, Министерство Юстиции, 1901, p. 107–111.

12 lentelė

1912 m. nuteistųjų šeiminių padėtis pagal apygardos teismą

Apygardos teismai	A		B		C		D		E	
	vyrų	moterų	Vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų
Kauno	264	59	314	75	11	21	1	0	0	0
	323 (43,36 %)		389 (52,21 %)		32 (4,3 %)		1 (0,13 %)		0 (0 %)	
Kazanės	330	30	535	41	21	12	4	0	1	0
	360 (36,96 %)		576 (59,14 %)		33 (3,39 %)		4 (0,41 %)		1 (0,1 %)	
Odesos	485	35	377	23	14	5	0	0	2	0
	520 (55,26 %)		400 (42,51 %)		19 (2,02 %)		0 (0 %)		2 (0,21 %)	
Rusijos imperijos	33 993	2549	49 248	3563	2415	1086	106	16	100	5
	36 542 (39,26 %)		52 811 (56,74 %)		3501 (3,76 %)		122 (0,13 %)		105 (0,11 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений о подсудимых, оправданных и осужденных по приговорам общих судебных мест, судебно-мировых установлений и учреждений, образованных по законоположениям 12 июля 1889 года, за 1912 год*. Петроград: Министерство Юстиции, 1915, p. 66–71.

Priedas Nr. 5. Nuteistų asmenų išsilavinimo rodikliai

Simbolių reikšmės: A – neraštingi asmenys, B – raštingi asmenys, C – žemutinį išsilavinimą įgiję asmenys, D – vidurinį išsilavinimą įgiję asmenys, E – aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys, F – asmenys, kurių išsilavinimas nenustatytas.

13 lentelė

Užfiksuotas 1884 m. nuteistųjų išsilavinimas pagal apygardos teismą

Apygardos teismai	A		B		C		D		E		F	
	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų
Kauno	177	55	61	4	5	0	0	0	0	0	0	0
	232 (76,82 %)		65 (21,52 %)		5 (1,66 %)		0 (0 %)		0 (0 %)		0 (0 %)	
Kazanės	479	55	148	5	11	0	3	0	2	0	52	2
	534 (70,54 %)		153 (20,21 %)		11 (1,45 %)		3 (0,4 %)		2 (0,26 %)		54 (7,13 %)	
Odesos	296	43	212	8	5	0	6	0	0	0	0	0
	339 (59,47 %)		220 (38,6 %)		5 (0,88 %)		6 (1,05 %)		0 (0 %)		0 (0 %)	
Rusijos imperijos	15 521	2238	7400	193	272	2	174	4	42	0	125	10
	17 759 (68,35 %)		7593 (29,23 %)		274 (1,05 %)		178 (0,69 %)		42 (0,16 %)		135 (0,52 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1884 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург, Министерство Юстиции, 1888, p. 57–59.

14 lentelė

Užfiksuotas 1897 m. nuteistųjų išsilavinimas pagal apygardos teismą

Apygardos teismai	A		B		C		D		E		F	
	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų
Kauno	440	176	230	7	0	0	1	1	0	0	0	0
	616 (72,05 %)		237 (27,72 %)		0 (0 %)		2 (0,23 %)		0 (0 %)		0 (0 %)	
Kazanės	350	71	188	8	2	0	3	0	0	0	0	0
	421 (67,68 %)		196 (31,51 %)		2 (0,32 %)		3 (0,48 %)		0 (0 %)		0 (0 %)	
Odesos	237	64	283	10	4	0	5	0	6	0	2	0
	301 (49,26 %)		293 (47,95 %)		4 (0,65 %)		5 (0,82 %)		6 (0,98 %)		2 (0,33 %)	

Apygardos teismai	A		B		C		D		E		F	
	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų
Rusijos imperijos	21 356	5568	12 453	687	322	8	182	9	94	0	104	6
	26 924 (66,01 %)		13140 (32,21 %)		330 (0,81 %)		191 (0,47 %)		94 (0,23 %)		110 (0,27 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1897 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург, Министерство Юстиции, 1901, p. 107–111.

15 lentelė

Užfiksuotas 1912 m. nuteistųjų išsilavinimas pagal apygardos teismą

Apygardos teismai	A		B		D		E		F	
	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų	vyrų	moterų
Kauno	278	146	309	9	1	0	2	0	0	0
	424 (56,91 %)		318 (42,68 %)		1 (0,13 %)		2 (0,27 %)		0 (0 %)	
Kazanės	421	64	468	19	1	0	1	0	0	0
	485 (49,79 %)		487 (50 %)		1 (0,1 %)		1 (0,1 %)		0 (0 %)	
Odesos	302	46	536	16	23	1	17	0	0	0
	348 (36,98 %)		552 (58,66 %)		24 (2,55 %)		17 (1,81 %)		0 (0 %)	
Rusijos imperijos	36 200	5491	49 500	1648	704	65	401	8	57	7
	41 691 (44,31 %)		51 148 (54,37 %)		769 (0,82 %)		409 (0,43 %)		64 (0,07 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений о подсудимых, оправданных и осужденных по приговорам общих судебных мест, судебно-мировых установлений и учреждений, образованных по законоположениями 12 июля 1889 года, за 1912 год*. Петроград: Министерство Юстиции, 1915, p. 66–71.

Priedas Nr. 6. Nuteistų asmenų darbinės veiklos rodikliai

Simbolių reikšmės: A – žemės ūkiu besivertę asmenys, B – gavybos pramonėje dirbę asmenys, C – apdirbamojoje pramonėje dirbę asmenys, D – statybininkai, E – prekybininkai, F – smuklių savininkai ir darbininkai, G – pervežėjai, H – nematerialia kūryba besivertę asmenys, I – namų ūkiu ir kita nefiksuota veikla besivertę asmenys, J – padienio darbu besivertę asmenys, K – asmeniniai tarnai, L – prostitucija besivertę asmenys, M – asmenys be užsiėmimo, N – asmenys, kurių veikla nenustatyta.

16 lentelė

Užfiksuota 1884 m. nuteistųjų profesija pagal apygardos teismą

Apygardos teismas	A		B		C		D		E		F		G	
	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys
Kauno	89	24	0	0	28	1	12	0	11	1	0	2	5	0
	113 (37,42 %)		0 (0 %)		29 (9,6 %)		12 (3,97 %)		12 (3,97 %)		2 (0,66 %)		5 (1,66 %)	
Kazanės	350	21	0	0	51	5	12	0	44	4	2	2	3	0
	371 (49,01 %)		0 (0 %)		56 (7,4 %)		12 (1,59 %)		48 (6,34 %)		4 (0,53 %)		3 (0,4 %)	
Odesos	127	3	1	0	66	5	22	0	48	8	6	1	20	0
	130 (22,81 %)		1 (0,18 %)		71 (12,46 %)		22 (3,86 %)		56 (9,82 %)		7 (1,23 %)		20 (3,51 %)	
Rusijos imperijos	10773	761	57	3	2667	118	962	0	1505	176	288	46	357	3
	11 534 (44,39 %)		60 (0,23 %)		2785 (10,72 %)		962 (3,7 %)		1681 (6,47 %)		334 (1,29 %)		360 (1,39 %)	
Apygardos teismas	H		I		J		K		L		M		N	
	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys
Kauno	10	1	5	4	73	21	4	4	0	0	6	1	0	0
	11 (3,64 %)		9 (2,98 %)		94 (31,13 %)		8 (2,65 %)		0 (0 %)		7 (2,32 %)		0 (0 %)	
Kazanės	46	1	4	9	74	3	11	7	0	1	92	6	6	3
	47 (6,21 %)		13 (1,72 %)		77 (10,17 %)		18 (2,38 %)		1 (0,13 %)		98 (12,95 %)		9 (1,19 %)	
Odesos	63	4	5	7	134	12	10	7	0	0	13	4	4	0
	67 (11,75 %)		12 (2,11 %)		146 (25,61 %)		17 (2,98 %)		0 (0 %)		17 (2,98 %)		4 (0,7 %)	
Rusijos imperijos	1377	63	381	314	3160	529	233	194	4	44	1498	142	272	54
	1440 (5,54 %)		695 (2,68 %)		3689 (14,2 %)		427 (1,64 %)		48 (0,18 %)		1640 (6,31 %)		326 (1,25 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1884 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург, Министерство Юстиции, 1888, p. 70–73.

17 lentelė

Užfiksuota 1897 m. nuteistųjų profesija pagal apygardos teismą

Apygardos teismas	A		B		C		D		E		F		G	
	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys
Kauno	324	84	1	0	54	3	46	0	22	2	1	1	9	0
	408 (43,87 %)		1 (0,11 %)		57 (6,13 %)		46 (4,95 %)		24 (2,58 %)		2 (0,22 %)		9 (0,97 %)	
Kazanės	323	38	1	0	40	7	9	0	32	3	3	2	8	0
	361 (58,04 %)		1 (0,16 %)		47 (7,56 %)		9 (1,45 %)		35 (5,63 %)		5 (0,8 %)		8 (1,29 %)	

Odesos	187	23	2	0	71	3	17	0	47	7	1	0	12	0
	210 (34,65 %)		2 (0,33 %)		74 (12,21 %)		17 (2,81 %)		54 (8,91 %)		1 (0,17 %)		12 (1,98 %)	
Rusijos imperijos	16913	2267	153	3	4778	301	1803	2	2372	223	306	42	612	6
	19180 (43,8 %)		156 (0,36 %)		5079 (11,6 %)		1805 (4,12 %)		2595 (5,93 %)		348 (0,79 %)		618 (1,41 %)	
Apygardos teismas	H		I		J		K		L		M		N	
	vyrai	mo-terys	vy-rai	mo-terys	vyrai	mo-terys	vyrai	mo-terys	vyrai	mo-terys	vy-rai	mo-terys	vy-rai	mo-terys
Kauno	16	0	7	10	218	88	7	25	1	2	8	1	0	0
	16 (1,72 %)		17 (1,83 %)		306 (32,9 %)		32 (3,44 %)		3 (0,32 %)		9 (0,97 %)		0 (0 %)	
Kazanės	28	0	8	5	62	1	9	18	0	1	20	4	0	0
	28 (4,5 %)		13 (2,09 %)		63 (10,13 %)		27 (4,34 %)		1 (0,16 %)		24 (3,86 %)		0 (0 %)	
Odesos	32	0	16	5	128	20	14	12	0	2	7	0	0	0
	32 (5,28 %)		21 (3,47 %)		148 (24,42 %)		26 (4,29 %)		2 (0,33 %)		7 (1,16 %)		0 (0 %)	
Rusijos imperijos	1670	18	721	822	6747	1614	540	756	3	70	837	153	56	1
	1688 (3,85 %)		1543 (3,52 %)		8361 (19,09 %)		1296 (2,96 %)		73 (0,17 %)		990 (2,26 %)		57 (0,13 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1897 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург, Министерство Юстиции, 1901, p. 134–141.

18 lentelė

Užfiksuota 1912 m. nuteistųjų profesija pagal apygardos teismą

Apygardos teismas	A		B		C		D		E		F		G	
	vyrai	mo-terys	vy-rai	mo-terys	vyrai	mote-rys	vy-rai	mote-rys	vy-rai	mo-terys	vy-rai	mo-terys	vy-rai	mo-terys
Kauno	292	76	0	0	60	7	12	0	19	8	1	0	12	0
	368 (49,4 %)		0 (0 %)		67 (8,99 %)		12 (1,61 %)		27 (3,62 %)		1 (0,13 %)		12 (1,61 %)	
Kazanės	484	35	0	0	130	5	32	0	54	3	5	0	19	0
	519 (53,29 %)		0 (0 %)		135 (13,86 %)		32 (3,29 %)		57 (5,85 %)		5 (0,51 %)		19 (1,95 %)	
Odesos	287	10	2	0	122	9	32	0	67	2	6	0	18	0
	297 (31,56 %)		2 (0,21 %)		131 (13,92 %)		32 (3,4 %)		69 (7,33 %)		6 (0,64 %)		18 (1,91 %)	
Rusijos imperijos	43 452	2381	381	3	10 916	531	3651	1	5913	494	412	37	1807	26
	45 833 (48,72 %)		384 (0,41 %)		11 447 (12,17 %)		3652 (3,88 %)		6407 (6,81 %)		449 (0,48 %)		1833 (1,95 %)	

Apygardos teismas	H		I		J		K		L		M		N	
	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys
Kauno	107	1	22	36	51	20	6	4	0	2	6	1	2	0
	108 (14,5 %)		58 (7,79 %)		71 (9,53 %)		10 (1,34 %)		2 (0,27 %)		7 (0,94 %)		2 (0,27 %)	
Kazanės	76	2	33	23	49	3	5	12	0	0	3	0	0	1
	78 (8,01 %)		56 (5,75 %)		52 (5,34 %)		17 (1,75 %)		0 (0 %)		3 (0,31 %)		1 (0,1 %)	
Odesos	126	3	27	8	179	13	11	17	0	1	1	0	0	0
	129 (13,71 %)		35 (3,72 %)		192 (20,4 %)		28 (2,98 %)		1 (0,11 %)		1 (0,11 %)		0 (0 %)	
Rusijos imperijos	10 846	186	2259	1958	5554	519	1006	909	5	94	558	60	102	20
	11 032 (11,73 %)		4217 (4,48 %)		6073 (6,46 %)		1915 (2,04 %)		99 (0,11 %)		618 (0,66 %)		122 (0,13 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений о подсудимых, оправданных и осужденных по приговорам общих судебных мест, судебно-мировых установлений и учреждений, образованных по законоположениям 12 июля 1889 года, за 1912 год*. Петроград: Министерство Юстиции, 1915, p. 84–93.

Priedas Nr. 7. Nuteistų asmenų socialinių grupių rodikliai

Simbolių reikšmės: A – žemvaldžiai ir dvarininkai, B – dvasininkai ir jų šeimos nariai, C – garbės piliečiai, D – 1884 m.: atsargos karininkai ir jų šeimos nariai; 1897 ir 1912 m.: atsargos karininkai, E – pirkliai, F – miestiečiai, G – valstiečiai, H – kazonai, kolonistai, svetimšaliai, I – nespecifikuotų socialinių grupių atstovai, J – valkatos ir asmenys, kurių socialinė grupė nenustatyta.

19 lentelė

Užfiksuota 1884 m. nuteistųjų socialinė grupė pagal apygardos teismą

Apygardos teismai	A		B		C		D		E	
	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys
Kauno	18	4	0	0	1	0	20	1	0	0
	22 (7,28 %)		0 (0 %)		1 (0,33 %)		21 (6,95 %)		0 (0 %)	
Kazanės	7	3	5	0	3	0	71	3	4	0
	10 (1,31 %)		5 (0,65 %)		3 (0,39 %)		74 (9,66 %)		4 (0,52 %)	
Odesos	16	1	2	0	1	0	57	11	2	2
	17 (2,98 %)		2 (0,35 %)		1 (0,18 %)		68 (11,93 %)		4 (0,7 %)	
Rusijos imperijos	498	50	87	11	169	8	2436	274	126	12
	548 (2,11 %)		98 (0,38 %)		177 (0,68 %)		2710 (10,44 %)		138 (0,53 %)	

Apygardos teismai	F		G		H		I		J	
	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys
Kauno	66	18	121	35	5	1	5	0	7	0
	84 (27,81 %)		156 (51,66 %)		6 (1,99 %)		5 (1,66 %)		7 (2,32 %)	
Kazanės	65	19	437	40	5	0	6	2	92	4
	84 (10,97 %)		477 (62,27 %)		5 (0,65 %)		8 (1,04 %)		96 (12,53 %)	
Odesos	210	25	143	9	43	2	15	0	30	1
	235 (41,23 %)		152 (26,67 %)		45 (7,89 %)		15 (2,63 %)		31 (5,44 %)	
Rusijos imperijos	4133	507	13 882	1464	478	54	326	8	1374	59
	4640 (17,88 %)		15346 (59,12 %)		532 (2,05 %)		334 (1,29 %)		1433 (5,52 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1884 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург, Министерство Юстиции, 1888, p. 120–121.

20 lentelė

Užfiksuota 1897 m. nuteistųjų socialinė grupė pagal apygardos teismą

Apygardos teismai	A		B		C		D		E	
	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys
Kauno	44	12	0	0	0	0	1	0	0	0
	56 (6,55 %)		0 (0 %)		0 (0 %)		1 (0,12 %)		0 (0 %)	
Kazanės	6	0	0	0	6	0	1	0	2	0
	6 (0,97 %)		0 (0 %)		6 (0,79 %)		1 (0,16 %)		2 (0,2 %)	
Odesos	12	1	1	1	10	0	0	0	1	0
	13 (2,17 %)		2 (0,33 %)		10 (1,67 %)		0 (0 %)		1 (0,17 %)	
Rusijos imperijos	642	95	49	18	299	22	271	0	111	11
	737 (1,68 %)		67 (0,15 %)		321 (0,73 %)		271 (0,62 %)		122 (0,28 %)	

Apygardos teismai	F		G		H		I		J	
	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys
Kauno	168	32	453	139	3	0	0	0	2	1
	200 (23,39 %)		592 (69,24 %)		3 (0,35 %)		0 (0 %)		3 (0,35 %)	
Kazanės	50	11	465	64	4	1	1	0	8	2
	61 (9,82 %)		529 (85,19 %)		5 (0,81 %)		1 (0,16 %)		10 (1,61 %)	
Odesos	232	25	218	25	53	9	0	0	10	0
	257 (42,98 %)		243 (40,64 %)		62 (10,37 %)		0 (0 %)		10 (1,67 %)	

Rusijos imperijos	7369	1136	27 557	4822	787	147	148	13	278	14
	8505 (19,42 %)		32 379 (73,94 %)		934 (2,13 %)		161 (0,37 %)		292 (0,67 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1897 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург, Министерство Юстиции, 1901, p. 239–243.

21 lentelė

Užfiksuota 1912 m. nuteistųjų socialinė grupė pagal apygardos teismą

Apygardos teismai	A		B		C		D		E	
	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys
Kauno	34	9	0	0	4	0	0	0	0	0
	43 (5,77 %)		0 (0 %)		4 (0,54 %)		0 (0 %)		0 (0 %)	
Kazanės	1	0	1	0	4	0	0	0	0	0
	1 (0,1 %)		1 (0,1 %)		4 (0,41 %)		0 (0 %)		0 (0 %)	
Odesos	8	3	1	0	16	1	0	0	14	0
	11 (1,19 %)		1 (0,11 %)		17 (1,84 %)		0 (0 %)		14 (1,51 %)	
Rusijos imperijos	1408	142	114	3	940	55	13	0	139	14
	1550 (1,67 %)		117 (0,13 %)		995 (1,07 %)		13 (0,01 %)		153 (0,16 %)	
Apygardos teismai	F		G		H		I		J	
	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys	vyrai	moterys
Kauno	120	28	430	118	1	0	0	0	1	0
	148 (19,87 %)		548 (73,56 %)		1 (0,13 %)		0 (0 %)		1 (0,13 %)	
Kazanės	80	9	802	73	1	0	0	0	2	0
	89 (9,15 %)		875 (89,93 %)		1 (0,1 %)		0 (0 %)		2 (0,21 %)	
Odesos	336	31	471	26	17	0	0	0	1	1
	367 (39,63 %)		497 (53,67 %)		17 (1,84 %)		0 (0 %)		2 (0,22 %)	
Rusijos imperijos	13 493	1462	65 633	5346	3823	152	184	2	123	13
	14 955 (16,07 %)		70 979 (76,27 %)		3975 (4,27 %)		186 (0,2 %)		136 (0,15 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений о подсудимых, оправданных и осужденных по приговорам общих судебных мест, судебно-мировых установлений и учреждений, образованных по законоположениями 12 июля 1889 года, за 1912 год*. Петроград: Министерство Юстиции, 1915, p. 150–154.

Priedas Nr. 8. Nuteistųjų asmenų etninė imtis

Simbolių reikšmės: A – rusų tautybei priskirti asmenys (pastaba: įtraukti baltarusiai ir ukrainiečiai), B – gimę Lenkijos Karalystėje asmenys, C – lenkai, D – lietuviai, E – vokiečiai, F – žydai, G – totoriai, H – kitų tautybių bei nenustatytos tautybės asmenys.

22 lentelė

Užfiksuota 1884 m. nuteistųjų tautybė pagal apygardos teismą

Apygardos teismai	A		B		E		F		G		H	
	vyr'ai	mote-rys	vyr'ai	mote-rys	vyr'ai	mote-rys	vyr'ai	mote-rys	vyr'ai	mote-rys	vyr'ai	mote-rys
Kauno	19	2	49	13	4	2	40	7	0	0	131	35
	21 (6,95 %)		62 (20,53 %)		6 (1,99 %)		47 (15,56 %)		0 (0 %)		166 (54,97 %)	
Kazanės	375	38	1	0	3	0	1	0	183	10	132	14
	413 (54,56 %)		1 (0,13 %)		3 (0,4 %)		1 (0,13 %)		193 (25,5 %)		146 (19,29 %)	
Odesos	325	41	9	0	20	1	124	8	0	0	41	1
	366 (64,21 %)		9 (1,58 %)		21 (3,68 %)		132 (23,16 %)		0 (0 %)		42 (7,37 %)	
Rusijos imperijos	18 546	1958	513	74	148	19	1640	211	1032	20	1655	165
	20 504 (78,92 %)		587 (2,26 %)		167 (0,64 %)		1851 (7,12 %)		1052 (4,05 %)		1820 (7,01 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1884 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. Санкт Петербург, Министерство Юстиции, 1888, p. 126–127.

23 lentelė

Užfiksuota 1897 m. nuteistųjų tautybė pagal apygardos teismą

Apygardos teismai	A		C		D		E		F		G		H	
	vyr'ai	mo-terys	vyr'ai	mo-terys	vyr'ai	mote-rys	vyr'ai	mo-terys	vyr'ai	mo-terys	vyr'ai	mo-terys	vyr'ai	mo-terys
Kauno	81	6	67	25	454	142	8	2	70	7	1	0	4	4
	87 (9,99 %)		92 (10,56 %)		596 (68,43 %)		10 (1,15 %)		77 (8,84 %)		1 (0,11 %)		8 (0,92 %)	
Kazanės	254	53	0	0	0	0	8	2	1	0	159	11	126	13
	307 (48,96 %)		0 (0 %)		0 (0 %)		10 (1,59 %)		1 (0,16 %)		170 (27,11 %)		139 (22,17 %)	
Odesos	351	55	13	2	0	0	38	8	88	7	0	0	47	2
	406 (66,45 %)		15 (2,45 %)		0 (0 %)		46 (7,53 %)		95 (15,55 %)		0 (0 %)		49 (8,02 %)	
Rusijos imperijos	23 849	3830	6042	1404	983	278	460	81	2364	307	717	27	3096	351
	27 679 (63,21 %)		7446 (17 %)		1261 (2,88 %)		541 (1,24 %)		2671 (6,1 %)		744 (1,7 %)		3447 (7,87 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений по делам уголовным, производившимся в 1897 году в судебных учреждениях, действующих на основании уставов императора Александра II*. 1901, Санкт Петербург, Министерство Юстиции, p. 254–258.

24 lentelė

Užfiksuota 1912 m. nuteistųjų tautybė pagal apygardos teismą

Apy- gardos teismai	A		C		D		E		F		G		H	
	vyrai	mo- terys	vyrai	mote- rys	vyrai	mote- rys	vy- rai	mo- terys	vyrai	mo- terys	vyrai	mo- terys	vyrai	mo- terys
Kauno	87	3	72	12	370	130	5	0	32	10	1	0	23	0
	90 (12,08 %)		84 (11,28 %)		500 (67,11 %)		5 (0,67 %)		42 (5,64 %)		1 (0,13 %)		23 (3,09 %)	
Kazanės	435	44	0	0	0	0	0	0	2	0	238	10	216	29
	479 (49,18 %)		0 (0 %)		0 (0 %)		0 (0 %)		2 (0,21 %)		248 (25,46 %)		245 (25,15 %)	
Odesos	607	53	16	1	1	0	26	0	168	6	2	0	58	3
	660 (70,14 %)		17 (1,81 %)		1 (0,11 %)		26 (2,76 %)		174 (18,49 %)		2 (0,21 %)		61 (6,48 %)	
Rusijos imperi- jos	59 001	4570	6718	1126	874	244	758	69	3505	547	3760	36	12 246	627
	63 571 (67,57 %)		7844 (8,34 %)		1118 (1,19 %)		827 (0,88 %)		4052 (4,31 %)		3796 (4,03 %)		12 873 (13,68 %)	

Sudaryta remiantis *Свод статистических сведений о подсудимых, оправданных и осужденных по приговорам общих судебных мест, судебно-мировых установлений и учреждений, образованных по законоположениями 12 июля 1889 года, за 1912 год*. Петроград: Министерство Юстиции, 1915, p. 162–166.

Reflections of the Modernization of Society in the Criminal Statistics of the Russian Empire: Cases of District Courts of Kaunas, Kazan and Odesa

Robertas Každanas

Lithuanian Institute of History, Tilto g. 17, LT-01101 Vilnius, Lithuania
E-mail: r.kazdanas@gmail.com

Summary

The aim of this work is to detect the traces of modernization of society and the prevailing social portrait of convicts, based on the official statistical sources of criminal law of the Russian Empire of the late 19th century and the beginning of the 20th century. The object of the study was the crimes recorded in the jurisdictional territories of Kaunas, Kazan and Odesa in 1884, 1897 and 1912, examined by local District Courts. The comparison of the recorded criminal data allows to determine how the general social portrait of convicted persons changed in these

territories during the analyzed period and whether these changes correspond to the general trends of the imperial context. The following tasks were formulated: 1) to find out what the crime rates were in the jurisdictional territories of Kaunas, Kazan and Odesa District Courts and to characterize the situation; 2) to find out by comparison the specifics of convicted persons in these three territories regarding the affiliation to social groups; and 3) to find out how criminal acts and their rates correlate with the peculiarities of modernization processes in Kaunas Governorate and other analyzed jurisdictional areas.

The areas of operation on the District Courts of Kaunas, Kazan and Odesa did not change from 1884 till the beginning of the First World War. This fact of territorial stability enabled the aim of this research to identify and track social trends in these aforementioned court areas, using the official data of criminal cases collected by the Justice Ministry of the Empire. The years of 1884 (first simultaneous records from these three District Courts), 1897 (matching the nation-wide census of Russian Empire) and 1912 (the last available criminal data published by the Justice Ministry) were selected to compare the dynamics of registered criminal activities and information about the convicts regarding their age, correlation between their place of birth and the court area, marital status, education, work, social stratification and ethnicity.

Examination of various indicators of the convicts revealed that most prominent features of the social modernisation in the District Courts of Kaunas, Kazan and Odesa are the increased number of elements of non-violent financial crimes, the increased proportion of literate and educated persons, the greater representation of different ethnic groups, and the increased number of persons who have made a living through non-material creativity partially related to the growth of the intelligentsia. Criminal data reflects the processes of ongoing active migration from rural areas towards the cities and the integration of society of the Russian Empire.

Based on the available statistical information, it was established that half of the convicted individuals of Kaunas Governorate were aged 21–29 and 30–39. The main change in the demographic portrait was the percentage growth of persons aged 30–39, which resulted in the fact that in 1912 this age group almost equaled the number of convicts aged 21–29. About half of the individuals brought to criminal responsibility were married, except in 1897, when this segment was overtaken by a group of unmarried persons. The official criminal statistics of the Russian Empire recorded that the population designated as illiterate dominated in this regional court, but the percentage of the latter was consistently decreasing, while the percentage of the literate population was increasing. The indicators of the occupation of the convicted characterize that agriculture and unskilled labor prevailed. Over the three years under comparison, the percentage of persons specializing in agriculture grew, reaching almost half of all convicts in 1912. Regarding the industrial sector, only a small group of persons working in the manufacturing industry is distinguished, but it did not exceed 10 percent of all convicted persons.

A comparison of criminal statistics revealed that Kazan District Court found guilty an almost identical number of persons aged 21–29 and 30–39 in 1884. However, the group of persons aged 21–29 increased significantly in 1897 and 1912, reaching a third of the total sample of convicts. Marital status indicators demonstrated the predominance of married persons. The number of

literate persons grew steadily until it reached 50 per cent of the sample of convicts in 1912. The group of the population engaged in agriculture significantly exceeded other working categories during the analysed period, but the intensifying industrialization of the Kazan Governorate is marked by a steady increase in the percentage of workers in the manufacturing industry.

The statistics of the Odesa District Court demonstrate the uniqueness that about a third of all convicts regularly consisted of persons aged 21–29. The demographic rejuvenation process is recorded, associated with the increase in the sample of minor convicts, which became the second largest group in 1897 and 1912. The age parameters of the convicts correlate with the dominance of unmarried persons. The number of illiterate people steadily decreased until in 1897 it dropped to half of all convicts, and in 1912 it covered only over a third of all convicts. The statistics of convicts of the court do not reflect the dominance of one specific professional occupation, although agriculture and irregular daily labor remained the main source of survival for the majority of persons. The distinctiveness of the jurisdiction of Odesa District Court is the significant number of convicted persons working in the trade sector, although the overall percentage of traders who committed crimes has gradually decreased over the analyzed years.

Gauta / Received 2024 06 12
Priimta / Accepted 2024 12 13